Judikatūras krājums

ĢENERĀLADVOKĀTA NILSA VĀLA [*NILS WAHL*]
SECINĀJUMI,
sniegti 2016. gada 8. decembrī[1]

Lieta C-85/15 P, apvienotās lietas C-86/15 P un C-87/15 P un lietas C-88/15 P un C-89/15 P

***Feralpi Holding SpA* (C-85/15 P),**
***Ferriera Valsabbia SpA* un *Valsabbia Investimenti SpA* (C-86/15 P),**
***Alfa Acciai SpA* (C-87/15 P),**
***Ferriere Nord SpA* (C-88/15 P),**
likvidējamā *Riva Fire SpA* (C-89/15 P)
pret

Eiropas Komisiju

Apelācijas – Konkurence – EOTK līgums – Tiesības uz aizstāvību – Paziņojums par iebildumiem – Uzklausīšana – Padomdevēja komiteja – Pārmērīgi ilga tiesvedība Vispārējā tiesā – Recidīvs – Publiska norobežošanās – Neierobežota kompetence

Apelācijas sūdzībās

1. *Feralpi Holding* (turpmāk tekstā – "*Feralpi*"), *Ferriera Valsabbia* un *Valsabbia Investimenti* (turpmāk tekstā – "*Valsabbia*"), *Alfa Acciai*, *Ferriere Nord* un *Riva Fire* (turpmāk tekstā kopā – "apelācijas sūdzību iesniedzējas") būtībā lūdz Tiesai atcelt Vispārējās tiesas spriedumus[2], ar kuriem (pilnībā vai lielā mērā) ir noraidītas to prasības atcelt Komisijas lēmumu, kas ir pieņemts saskaņā ar Padomes Regulas (EK) Nr. 1/2003[3] 7. panta 1. punktu un 23. panta 2. punktu un ar ko tām ir uzlikts naudas sods par to, ka tās no 1989. gada līdz 2000. gadam bijušas karteļa dalībnieces stiegrojuma apaļtērauda tirgū.

2. Šīs apelācijas sūdzības rada virkni procesuālu jautājumu, piemēram, par to, kā pareizi ir jāveic procedūra saskaņā ar Regulu Nr. 1/2003 un Regulu (EK) Nr. 773/2004[4], kā arī nosacījumiem, saskaņā ar kuriem ir piemērojams atbildību pastiprinošs apstāklis recidīva gadījumā un tiesiskās aizsardzības līdzekļi – pārmērīga tiesvedības ilguma Vispārējā tiesā gadījumā. Procesuālās ekonomijas dēļ šie jautājumi šajos secinājumos tiks izskatīti kopā.

1 Oriģinālvaloda – angļu.

2 Spriedumi, 2014. gada 9. decembris, *Feralpi*/Komisija, T-70/10, nav publicēts, EU:T:2014:1031; *Riva Fire*/Komisija, T-83/10, nav publicēts, EU:T:2014:1034; *Alfa Acciai*/Komisija, T-85/10, nav publicēts, EU:T:2014:1037; *Ferriere Nord*/Komisija, T-90/10, nav publicēts, EU:T:2014:1035, un *Ferriera Valsabbia* un *Valsabbia Investimenti*/Komisija, T-92/10, nav publicēts, EU:T:2014:1032 (turpmāk tekstā – "pārsūdzētie spriedumi").

3 Padomes 2002. gada 16. decembra Regula par to konkurences noteikumu īstenošanu, kas noteikti [LESD 101. un 102.] pantā (OV 2003, L 1, 1. lpp.).

4 Komisijas 2004. gada 7. aprīļa Regula par lietas izskatīšanu saskaņā ar [LESD 101. un 102.] pantu, ko vada Komisija (OV 2004, L 123, 18. lpp.).

I – Tiesiskais regulējums

A – Eiropas Ogļu un tērauda kopienas dibināšanas līgums

3. Saskaņā ar EOTK līguma 65. pantu:

"1. Ir aizliegti visi nolīgumi uzņēmumu starpā, uzņēmumu apvienību lēmumi un saskaņotas darbības, kuru mērķis ir tieši vai netieši nepieļaut, ierobežot vai izkropļot konkurenci kopējā tirgū, un it īpaši ir aizliegts:

a) noteikt cenas;

b) ierobežot vai kontrolēt ražošanu, tehnisko attīstību vai ieguldījumus;

c) sadalīt tirgus, preces, klientus vai apgādes avotus.

[..]

4. Atbilstoši šā panta 1. punktam aizliegtajiem nolīgumiem vai lēmumiem nav juridiskā spēka un uz tiem nevar atsaukties nevienā dalībvalstu tiesā.

Komisijai ir ekskluzīva kompetence, izņemot prasības Tiesā, lemt par minēto nolīgumu vai lēmumu saderību ar šā panta noteikumiem.

5. Komisija uzņēmumiem, kuri ir noslēguši juridiskā spēkā neesošu nolīgumu, patvaļīgi, draudot ar zaudējumiem, boikotējot vai izmantojot jebkādus citus līdzekļus, piemēro vai grasās piemērot juridiskā spēkā neesošu nolīgumu vai lēmumu, vai arī nolīgumu, kam apstiprinājums ir atteikts vai atsaukts, vai saņem atļauju, apzināti sniedzot nepatiesu vai maldinošu informāciju, vai veic darbības, kas ir pretrunā 1. punkta noteikumiem, var nolemt piemērot naudas sodus un kavējuma naudas, kas nepārsniedz preču, par kurām noslēgts nolīgums, pieņemts lēmums vai attiecībā uz kurām ir veiktas darbības, kas ir pretrunā šā panta noteikumiem, apgrozījuma divkāršu summu, izņemot gadījumu, kad mērķis ir ierobežot ražošanu, tehnisko attīstību vai ieguldījumus, – tad maksimālā summa var tikt palielināta līdz 10 % no attiecīgā uzņēmuma gada apgrozījuma, ciktāl tas attiecas uz naudas sodu, un līdz 20 % no dienas apgrozījuma, ciktāl tas attiecas uz kavējuma naudu." [Neoficiāls tulkojums]

4. Saskaņā ar EOTK līguma 97. pantu EOTK līguma darbība beidzās 2002. gada 23. jūlijā.

B – Regula Nr. 1/2003

5. Regulas Nr. 1/2003 7. panta ("Pārkāpuma atklāšana un izbeigšana") 1. punktā ir paredzēts:

"Ja Komisija uz sūdzības pamata vai pēc savas iniciatīvas atklāj, ka ir [LESD 101. panta vai 102. panta] pārkāpums, tā var ar lēmumu pieprasīt attiecīgajiem uzņēmumiem vai uzņēmumu apvienībām šādas pārkāpšanas izbeigšanu. [..]"

6. Saskaņā ar tās pašas regulas 14. pantu ("Padomdevēja komiteja"):

"1. Komisija konsultējas ar Aizliegtu vienošanos un dominējoša stāvokļa padomdevēju komiteju pirms jebkāda lēmuma pieņemšanas saskaņā ar 7., 8., 9., 10., 23. pantu, 24. panta 2. punktu un 29. panta 1. punktu.

2. Atsevišķu lietu apspriešanai padomdevēju komiteju veido no dalībvalstu konkurences iestāžu pārstāvjiem. [..]

3. Konsultācijas var notikt sanāksmē, ko sasauc un vada Komisija, ne ātrāk par 14 dienām pēc tā paziņojuma nosūtīšanas, ar ko to sasauc, kopā ar lietas kopsavilkumu, norādēm uz svarīgākajiem dokumentiem un pagaidu lēmuma projektu. [..] Padomdevēja komiteja sniedz rakstisku atzinumu par Komisijas pagaidu lēmuma projektu. [..]

[..]

5. Komisija īpaši ņem vērā padomdevējas komitejas sniegto atzinumu. Komisija informē komiteju par to, kā tās atzinums ir ņemts vērā. [..]"

7. Saskaņā ar Regulas Nr. 1/2003 23. panta 2. punkta a) apakšpunkta noteikumiem Komisija ar lēmumu var uzlikt naudas sodus uzņēmumiem un uzņēmumu apvienībām, tostarp, ja tās tīši vai nolaidības dēļ pārkāpj LESD 101. vai 102. pantu.

8. Visbeidzot, Regulas Nr. 1/2003 27. panta 1. punktā ir paredzēts:

"Pirms lēmumu pieņemšanas, kas paredzēta 7., 8., 23. pantā un 24. panta 2. punktā, Komisija uzņēmumiem vai uzņēmumu apvienībām, uz kurām attiecas Komisijas vadītie [..] procesi, sniedz iespēju izteikties par jautājumiem, par kuriem Komisija izteikusi iebildumus. Komisija savu lēmumu balsta vienīgi uz iebildumiem, kurus attiecīgajām pusēm bija iespēja komentēt. [..]"

C – Regula Nr. 773/2004

9. Regulas Nr. 773/2004 10. pantā [5] ("Iebildums un atbilde uz to") ir paredzēts:

"1. Komisija informē attiecīgās puses par iebildumiem, kas vērsti pret tām. Paziņojumu par iebildumiem rakstiski dara zināmu katrai pusei, pret kuru vērsti iebildumi.

2. Paziņojot attiecīgajām pusēm par iebildumu, Komisija nosaka termiņu, līdz kuram minētās puses var rakstiski darīt tai zināmu savu viedokli. [..]

3. Rakstiskajos iesniegumos puses var izklāstīt visus tām zināmos faktus, kas ir būtiski to aizstāvībai pret Komisijas celtajiem iebildumiem. [..]"

10. Saskaņā ar Regulas Nr. 773/2004 11. panta ("Tiesības tikt uzklausītam") noteikumiem:

"1. Pirms apspriesties ar Regulas (EK) Nr. 1/2003 14. panta 1. punktā minēto padomdevēju komiteju, Komisija tām pusēm, kurām tā adresējusi iebildumus, dod iespēju tikt uzklausītām.

2. Pieņemot lēmumus, Komisija ņem vērā vienīgi tos iebildumus, kurus 1. punktā minētajām pusēm ir bijusi iespēja komentēt."

11. Saskaņā ar Regulas Nr. 773/2004 12. pantu:

"Komisija dod iespēju pusēm, kurām tā adresē iebildumus, izteikties noklausīšanās laikā, ja šīs puses to lūdz savos rakstiskajos iesniegumos."

5 Lietas faktu norises laikā spēkā esošajā redakcijā.

12. Saskaņā ar tās pašas regulas 14. panta (“Noklausīšanās vadīšana”) 3. punktu Komisija “uzaicina dalībvalstu konkurences institūcijas piedalīties noklausīšanās gaitā”.

II – Tiesvedības priekšvēsture

13. No 2000. gada oktobra līdz decembrim Komisija veica vairākas pārbaudes Itālijas uzņēmumos, kas ražo stiegrojuma apaļtēraudu, un Itālijas tērauda ražošanas uzņēmumu apvienībā. Tāpat tā saskaņā ar EOTK līguma 47. pantu tām pieprasīja sniegt informāciju. 2002. gada 26. martā Komisija uzsāka administratīvo procesu un apstiprināja iebildumus saskaņā ar EOTK līguma 36. pantu. Prasītājas iesniedza rakstveida apsvērumus attiecībā uz paziņojumu par iebildumiem un tika uzklausītas sēdē 2002. gada 13. jūnijā. 2002. gada 12. augustā Komisija sniedza papildu paziņojumu par iebildumiem. Šajā papildu paziņojumā par iebildumiem Komisija izskaidroja savu nostāju attiecībā uz procedūras turpināšanu pēc EOTK līguma darbības beigām un paziņoja, ka tā ir sākusi procedūru saskaņā ar Regulu Nr. 17/62 [6]. Prasītājas iesniedza rakstveida apsvērumus par papildu paziņojumu par iebildumiem. Otrā uzklausīšana, klātesot dalībvalstu pārstāvjiem, notika 2002. gada 30. septembrī.

14. 2002. gada 17. decembrī Komisija pieņēma Lēmumu C(2002) 5087, galīgā redakcija, par EOTK līguma 65. panta piemērošanas procedūru (Lieta COMP/37.956 – Stiegrojuma apaļtērauds, turpmāk tekstā – “2002. gada lēmums”), kurā tā konstatēja, ka vairāki uzņēmumi (tostarp apelācijas sūdzību iesniedzējas) ir pārkāpuši EOTK līguma 65. panta 1. punktu, un piemēroja tiem naudas sodus. Vairāki no šiem uzņēmumiem 2002. gada lēmumu apstrīdēja Vispārējā tiesā.

15. Ar 2007. gada 25. oktobra spriedumiem (turpmāk tekstā – “2007. gada spriedumi”) Vispārējā tiesa atcēla 2002. gada lēmumu [7]. Vispārējā tiesa uzskatīja, ka, ņemot vērā, ka nav pilnīgi nekādas atsauces uz Regulas Nr. 17/62 3. pantu un 15. panta 2. punktu kā uz juridisko pamatu, šis lēmums ir ticis balstīts tikai uz EOTK līguma 65. panta 4. un 5. punktu. Pēc tam Vispārējā tiesa norādīja, ka saskaņā ar pastāvīgo judikatūru tiesību normai, kas veido akta juridisko pamatu, ir jābūt spēkā šā akta pieņemšanas brīdī, un konstatēja, ka EOTK līguma 65. panta 4. un 5. punkts ir zaudējuši spēku 2002. gada 23. jūlijā. Tādējādi Vispārējā tiesa secināja, ka pēc tam, kad EOTK līgums bija zaudējis spēku, Komisija vairs nebija tiesīga konstatēt EOTK līguma 65. panta 1. punkta pārkāpumu un uzlikt naudas sodu atbildīgajiem uzņēmumiem, pamatojoties uz EOTK līguma 65. panta 4. un 5. punktu.

16. Ar 2008. gada 30. jūnija vēstuli Komisija informēja apelācijas sūdzību iesniedzējas un citus attiecīgos uzņēmumus par savu nodomu atkārtoti pieņemt lēmumu, pamatojoties uz citu tiesību normu. Komisija norādīja arī, ka, ņemot vērā 2007. gada spriedumu ierobežoto darbības jomu, jaunais lēmums būtu jāpamato ar pierādījumiem, kas norādīti paziņojumā par iebildumiem un papildu paziņojumā par iebildumiem, kuri attiecīgajiem uzņēmumiem tika nosūtīti 2002. gadā. Attiecīgajiem uzņēmumiem tika noteikts termiņš, lai iesniegtu savus apsvērumus, ko tie arī izdarīja.

17. 2009. gada 30. septembrī Komisija pieņēma Lēmumu C(2009) 7492, galīgā redakcija, par EOTK līguma 65. panta piemērošanas procedūru (Lieta COMP/37.956 – Stiegrojuma apaļtērauds, atkārtota pieņemšana). Šis lēmums pēc tam tika grozīts ar 2009. gada 8. decembra Lēmumu C(2009) 9912, galīgā redakcija [8]. Ar apstrīdēto lēmumu Komisija konstatēja, ka apelācijas sūdzību iesniedzējas ir pārkāpušas EOTK līguma 65. pantu, un uzlika tām naudas sodu.

6 EEK Padomes [1962. gada 6. februāra] Regula: Pirmā Regula par Līguma 85. un 86. panta īstenošanu (OV, Speciālizdevums angļu valodā 1959–1962, 87. lpp.).

7 Spriedumi, 2007. gada 25. oktobris, *SP* u.c./Komisija, T-27/03, T-46/03, T-58/03, T-79/03, T-80/03, T-97/03 un T-98/03, nav publicēts, EU:T:2007:317; *Riva Acciaio*/Komisija, T-45/03, nav publicēts, EU:T:2007:318; *Feralpi Siderurgica*/Komisija, T-77/03, nav publicēts, EU:T:2007:319; *Ferriere Nord*/Komisija, T-94/03, nav publicēts, EU:T:2007:320.

8 Pirmais lēmums, kas grozīts ar grozošo lēmumu, turpmāk tekstā tiks apzīmēts kā “apstrīdētais lēmums”.

III – Tiesvedība Vispārējā tiesā un pārsūdzētie spriedumi

18. Saskaņā ar LESD 263. pantu attiecīgi 2010. gada 17. februārī (T-92/10), 2010. gada 18. februārī (T-85/10) un 2010. gada 19. februārī (T-83/10, T-70/10 un T-90/10) tika iesniegtas prasības, kurās apelācijas sūdzību iesniedzējas lūdza Vispārējai tiesai atcelt apstrīdēto lēmumu.

19. Vispārējā tiesa 2014. gada 9. decembrī pasludināja spriedumu visās piecās lietās, pilnībā vai lielākoties noraidot šīs prasības.

IV – Tiesvedība Tiesā un lietas dalībnieku prasījumi

20. Ar apelācijas sūdzībām, kas iesniegtas attiecīgi 2015. gada 19. februārī (C-85/15 P), 2015. gada 20. februārī (C-86/15 P, C-87/15 P un C-88/15 P) un 2015. gada 24. februārī (C-89/15 P), katra no apelācijas sūdzību iesniedzējām lūdz Tiesai attiecībā uz to atcelt Vispārējās tiesas pirmajā instancē taisīto spriedumu, atcelt apstrīdēto lēmumu vai samazināt tai noteiktos naudas sodus (vai, pakārtoti, nosūtīt lietu atpakaļ Vispārējai tiesai atkārtotai izskatīšanai), un piespriest Komisijai atlīdzināt tiesāšanās izdevumus. *Riva Fire* arī lūdz Tiesu atzīt, ka tās ilguma dēļ tiesvedībā Vispārējā tiesā ir pārkāpts Eiropas Savienības Pamattiesību hartas (turpmāk tekstā – "Harta") 47. panta 2. punkts un Eiropas Cilvēktiesību konvencijas (turpmāk tekstā – "ECtK") 6. panta 1. punkts. *Feralpi*, *Valsabbia* un *Alfa Acciai* arī lūdz Tiesai, ja Tiesa nesamazinātu naudas sodu minētā iemesla dēļ, nolemt, ka ir pārkāpts Hartas 47. panta 2. punkts un ECtK 6. panta 1. punkts.

21. Katrā no lietām Komisija lūdz Tiesu noraidīt apelācijas sūdzību un piespriest apelācijas sūdzības iesniedzējai atlīdzināt tiesāšanās izdevumus.

22. Ar tiesas priekšsēdētāja 2016. gada 7. jūnija lēmumu lietas C-86/15 P un C-87/15 P tika apvienotas mutvārdu procesam un sprieduma taisīšanai. Apelācijas sūdzību iesniedzējas un Komisija sniedza mutvārdu apsvērumus kopīgā tiesas sēdē, kas notika 2016. gada 20. oktobrī.

V – Apelācijas sūdzību pamatu vērtējums

23. Savos pieteikumos apelācijas sūdzību iesniedzējas ir attiecīgi izvirzījušas sešus pamatus (C-85/15 P), septiņus pamatus (apvienotās lietas C-86/15 P un C-87/15 P), deviņus pamatus (C-88/15 P) un četrus pamatus (C-89/15 P).

24. Šajos secinājumos izvērtēšu, pirmkārt, visām apelācijas sūdzībām kopīgo pamatu, kas attiecas uz apelācijas sūdzību iesniedzēju tiesību uz aizstāvību un administratīvā procesa pareizu norisi ievērošanu. Turpmāk aprakstīto iemeslu dēļ uzskatu, ka tas ir pamatots un tādēļ pārsūdzētie spriedumi, kā arī apstrīdētais lēmums ir jāatceļ.

25. Gadījumā, ja Tiesa nepiekristu manam vērtējumam par šo pamatu, izvērtēšu arī citus apelācijas sūdzību iesniedzēju norādītos pamatus. Vairums šo pamatu tomēr tiks aplūkoti tikai īsumā, jo tie šķiet acīmredzami nepieņemami vai nepamatoti.

A – Tiesības uz aizstāvību un administratīvā procesa pareizu norisi

26. Apelācijas sūdzību iesniedzējas kritizē Vispārējo tiesu par to, ka tā ir noraidījusi viņu prasības, kurās apgalvots, ka ir pārkāptas apelācijas sūdzību iesniedzēju tiesības uz aizstāvību un vairāki Regulas Nr. 773/2004 noteikumi [9]. Lai gan to attiecīgie argumenti ir nedaudz atšķirīgi [10], apelācijas sūdzību iesniedzējas būtībā apgalvo, ka Vispārējā tiesa neesot nosodījusi, ka Komisija pirms apstrīdētā lēmuma pieņemšanas neievēroja Regulās Nr. 1/2003 un Nr. 773/2004 noteikto procedūru.

27. Komisija aizstāv Vispārējās tiesas konstatējumus. Komisija uzskata, ka tā ir stingri ievērojusi *tempus regit actum* principu, piemērojot lietas faktu norises laikā spēkā esošos procesuālos noteikumus, un ka apelācijas sūdzību iesniedzējām tika dota pienācīga iespēja izklāstīt savu viedokli par visiem lietas materiālo un procesuālo tiesību aspektiem. Komisija arī norāda uz to, ka ar 2002. gada lēmuma atcelšanu nezaudēja spēku procesuālās darbības, kas tika veiktas pirms šī lēmuma pieņemšanas, tostarp darbības, kas veiktas, kad EOTK līgums joprojām bija spēkā.

28. Sākumā, šķiet, ir lietderīgi atgādināt, ka saskaņā ar pastāvīgo judikatūru ar Regulu Nr. 1/2003 Komisijai pēc 2002. gada 23. jūlija ir atļauts atklāt un sodīt nolīgumus starp uzņēmumiem nozarēs, kuras ir EOTK līguma *ratione materiae* un *ratione temporis* piemērošanas jomā, lai gan Regulas Nr. 1/2003 noteikumos nav skaidri minēts EOTK līguma 65. pants. Tomēr tas ir iespējams tikai tad, ja lēmums saskaņā ar Regulas Nr. 1/2003 7. panta 1. punktu un 23. panta 2. punktu tiek pieņemts, ievērojot procedūru, kas izpildīta saskaņā ar šo regulu [11]. Gandrīz lieki piebilst, ka pilnīga atbilstība Regulai Nr. 1/2003 nozīmē arī atbilstību tās Īstenošanas regulai Nr. 773/2004 [12].

29. Ņemot vērā iepriekš minēto, uzskatu, ka apelācijas sūdzību iesniedzēju prasības šajā jautājumā ir pamatotas. Kā tiks paskaidrots tālāk, Komisija pirms apstrīdētā lēmuma pieņemšanas pilnībā neievēroja Regulās Nr. 1/2003 un Nr. 773/2004 noteikto procedūru. Patiešām, vairākas būtiskas procesuālās darbības tika veiktas atbilstoši saskaņā ar EOTK līgumu spēkā esošajiem noteikumiem (un tikai saskaņā ar šiem noteikumiem). Tomēr, lai gan šie noteikumi ir līdzīgi, tie nav identiski tiem, kas ir paredzēti LESD 101. un 102. panta piemērošanai. Tā rezultātā procedūra, kuru Komisija ir ievērojusi šajās lietās, ir negatīvi ietekmējusi dalībvalstu konkurences iestāžu iespēju tajā piedalīties. Šī līdzdalība ir svarīga, un nevar nepievērst uzmanību tam, ka Komisija to nenodrošināja.

1) Vai ar Regulām Nr. 1/2003 un Nr. 773/2004 noteiktā procedūra tika veikta pēc 2002. gada lēmuma atcelšanas?

30. Šajā lietā apstrīdētā lēmuma preambulas 370. apsvērumā ir norādīts, ka tas ir "atkārtoti pieņemts saskaņā ar [LESD] un no šī Līguma izrietošo sekundāro tiesību aktu, it īpaši Regulas Nr. 1/2003, procesuālajiem noteikumiem". Tāpēc vispirms ir jānosaka, vai šis izteikums ir pareizs.

9 *Apelācijas sūdzības otrais pamats* lietā C-85/15 P, *apelācijas sūdzības pirmais un otrais pamats* lietās C-86/15 P un C-87/15 P, *apelācijas sūdzības otrais pamats* lietā C-88/15 P un *apelācijas sūdzības pirmais pamats* lietā C-89/15 P.

10 Katrā ziņā jautājums, kas ir izvirzīts šajos apelācijas sūdzības pamatos, ir par apgalvotu būtiska procedūras noteikuma pārkāpumu, un attiecīgi Tiesa to var izvirzīt pēc savas iniciatīvas. Šajā ziņā skat. spriedumu, 2000. gada 15. marts, *Cimenteries CBR* u.c./Komisija, T-25/95, T-26/95, no T-30/95 līdz T-32/95, no T-34/95 līdz T-39/95, no T-42/95 līdz T-46/95, T-48/95, no T-50/95 līdz T-65/95, no T-68/95 līdz T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 un T-104/95, EU:T:2000:77, 477.–488. punkts.

11 Skat. spriedumus, 2011. gada 29. marts,*ArcelorMittal Luxembourg*/Komisija un Komisija/*ArcelorMittal Luxembourg* u.c., C-201/09 P un C-216/09 P, EU:C:2011:190, 74. punkts, un *ThyssenKrupp Nirosta*/Komisija, C-352/09 P, EU:C:2011:191, 87. punkts.

12 Šajā ziņā skat. Regulas Nr. 1/2003 33. panta 1. punktu un Regulas Nr. 773/2004 preambulas 1. apsvērumu.

31. Šajā ziņā netiek apstrīdēts, ka pēc 2002. gada lēmuma atcelšanas netika veiktas nekādas darbības saskaņā ar Regulās Nr. 1/2003 un Nr. 773/2004 noteikto procedūru, izņemot apspriešanos ar padomdevēju komiteju. Patiesi, jauns lēmums, pamatojoties uz Regulas Nr. 1/2003 7. panta 1. punktu un 23. panta 2. punktu, tika pieņemts pēc tam, kad apelācijas sūdzību iesniedzējām tika dota iespēja iesniegt savus apsvērumus par 2008. gada 30. jūnija vēstuli. Pirms lēmuma pieņemšanas netika izdots nekāds jauns paziņojums par iebildumiem un nenotika jauna uzklausīšana.

32. Šeit var būt vērts norādīt, ka Regulās Nr. 1/2003 un Nr. 773/2004 nav paredzēti nekādi vispārēji izņēmumi attiecībā uz šo divu darbību izpildi. Regulas Nr. 1/2003 27. panta 1. punktā ir norādīts, ka pirms tostarp 7. un 23. pantā paredzēto lēmumu pieņemšanas Komisija uzņēmumiem, uz kuriem attiecas izmeklēšana, sniedz "iespēju izteikties par jautājumiem, par kuriem Komisija izteikusi iebildumus". Komisija var balstīt savus lēmumus "vienīgi uz iebildumiem, kurus attiecīgajām pusēm bija iespēja komentēt". Šīs pašas regulas 27. panta 2. punktā ir paredzēts, ka "procesos pilnībā respektē attiecīgo pušu aizstāvības tiesības". Savukārt Regulas Nr. 773/2004 10.–14. pants attiecas uz Komisijas pienākumu iesniegt paziņojumu par iebildumiem un, ja tas tiek lūgts, sarīkot uzklausīšanu. Šajās tiesību normās izmantotā īstenības izteiksme ("Komisija [informē, nosaka, dod iespēju]") neļauj šaubīties par šo prasību obligāto raksturu.

33. Komisija tomēr uzskata, ka šīs darbības saskaņā ar Regulām Nr. 1/2003 un Nr. 773/2004 attiecīgajās procedūrās bija liekas, jo līdzīgas darbības tika veiktas pirms 2002. gada lēmuma pieņemšanas. Komisija uzskata, ka 2002. gada lēmuma atcelšana nepadara šīs darbības par spēkā neesošām. Sava argumenta pamatošanai Komisija atsaucas uz Vispārējās tiesas spriedumos un it īpaši spriedumā *PVC II* lietā [13] minēto judikatūru.

34. Spriedumā *PVC II* Tiesa noraidīja prasītāju prasījumus, ka ir pārkāptas viņu tiesības uz aizstāvību, jo Komisija pēc pirmā lēmuma atcelšanas, pirms pieņemt jaunu lēmumu, nerīkoja jaunu uzklausīšanu un vēlreiz neapspriedās ar padomdevēju komiteju. It īpaši Tiesa atgādināja pastāvīgo judikatūru, saskaņā ar kuru nav obligāti, ka Savienības pasākuma atcelšana ietekmē sagatavošanas aktus, jo procedūra šāda pasākuma aizstāšanai principā var atkal tikt atsākta tajā pašā posmā, kurā ir notikusi nelikumība [14].

35. Tādēļ ir jāpārbauda, vai minētā judikatūra ir piemērojama šīm lietām. Manuprāt, šī judikatūra būtu piemērojama divās situācijās: pirmkārt, ja pašlaik Regulās Nr. 1/2003 un Nr. 773/2004 minētā procedūra būtu pareizi ievērota pirms 2002. gada lēmuma atcelšanas; vai, otrkārt, ja procesuālās darbības, kas tiek veiktas, pamatojoties uz atšķirīgiem procesuālajiem noteikumiem, varētu tikt uzskatītas par līdzvērtīgām tām, kas būtu uzskatāmas par līdzvērtīgām procedūrām, kuras bija jāveic saskaņā ar Regulām Nr. 1/2003 un Nr. 773/2004. Abas šīs hipotēzes tiks pārbaudītas pēc kārtas.

2) Vai Regulās Nr. 1/2003 un Nr. 773/2004 noteiktā procedūra tika ievērota pirms 2002. gada lēmuma atcelšanas?

36. Tā kā Regulas Nr. 1/2003 un Nr. 773/2004 nebija spēkā pamatlietas faktu norises laikā, jāatsaucas uz attiecīgajiem noteikumiem Regulās Nr. 17/62 un Nr. 2842/98 [15].

13 Spriedums, 2002. gada 15. oktobris, *Limburgse Vinyl Maatschappij* u.c./Komisija, C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, no C-250/99 P līdz C-252/99 P un C-254/99 P, EU:C:2002:582 (turpmāk tekstā – "spriedums *PVC II*").

14 Skat. sprieduma *PVC II* 70.–119. punktu, it īpaši 73. punktu.

15 Komisijas 1998. gada 22. decembra Regula (EK) par pušu uzklausīšanu dažu procedūru gaitā saskaņā ar [LESD 101. un 102.] pantu (OV 1998, L 354, 18. lpp.).

37. Tomēr atbilde uz šo jautājumu ir ļoti vienkārša. 2002. gada lēmuma preambulas 352. apsvērumā ir teikts:

"Saskaņā ar šo pieeju Regulas Nr. 17 piemērošana [atlikušajai procedūras daļai] atbilst principam, saskaņā ar kuru ir piemērojami procesuālie noteikumi, kas ir spēkā brīdī, kad tiek veikts attiecīgais pasākums. Atbilstoši šai pašai pieejai nav ticis atzīts par vajadzīgu atkārtot pirmo sēdi, kurā dalībvalstu pārstāvji nepiedalījās, jo šajā brīdī spēkā esošie EOTK procesuālie noteikumi neparedzēja šādu dalību. Turklāt, kā tas ir uzsvērts [2002. gada 18. jūnija] paziņojum[ā] [..], ir jāuzskata, ka procesuālie pasākumi, kas tika veikti likumīgā veidā, pamatojoties uz EOTK noteikumiem, beidzoties EOTK līguma darbībai, atbilda nosacījumiem, ko paredz atbilstošie procesuālie pasākumi, ko ieviesa EK līgums. Tāpat ir jāuzsver, ka nepastāv nekādas formālas saiknes starp tiesību normām, kas attiecas uz dalībvalstu dalību sanāksmē [..], un tām, kas attiecas uz Padomdevēju komitejas konsultāciju [..]." [16]

38. Tādējādi būtībā Komisija skaidri paziņoja, ka tā nav pilnībā ievērojusi Regulā Nr. 17/62 un Regulā Nr. 2842/98 noteikto procedūru. Tā neuzskatīja par nepieciešamu to darīt, jo procesuālās darbības, kas veiktas EOTK regulējuma kontekstā, pēc tās domām, atbilda saskaņā ar atbilstošajām EK līguma normām pieprasītajiem standartiem.

39. Šajā posmā ir jāpārbauda, vai šie apgalvojumi ir pareizi. Tomēr, pirms to darīt, ir jāizdara šāda piezīme.

40. Pat pirms 2002. gada lēmuma pieņemšanas Komisija konkrētas procesuālas darbības veica saskaņā ar Regulu Nr. 17/62. It īpaši, kā minēts iepriekš 13. punktā, Komisija 2002. gada 12. augustā pieņēma papildu paziņojumu par iebildumiem un otrā uzklausīšana, klātesot dalībvalstu pārstāvjiem, notika 2002. gada 30. septembrī.

41. Tomēr netiek apstrīdēts, ka minētās darbības attiecās tikai uz piemērojamām procesuālajām normām un sekām, kas izriet no šīm normām. Saturiskie aspekti šajās lietās plaši netika apspriesti nedz papildu paziņojumā par iebildumiem, nedz otrajā sēdē. Tātad, ja bija derīga procedūra saskaņā ar EK līguma noteikumiem, tad šajā procedūrā tika izskatīti tikai procesuāla rakstura, nevis materiāltiesiski jautājumi.

3) Vai saskaņā ar EOTK līguma noteikumiem veiktās procesuālās darbības ir derīgi apstrīdētā lēmuma sagatavošanas akti?

42. Tagad jāpārbauda, vai (kā apgalvo Komisija) procesuālās darbības, kas veiktas EOTK regulējuma ietvaros pirms 2002. gada lēmuma pieņemšanas, atbilst attiecīgo EK/ES līgumu normu prasībām. Patiešām, tāpat kā spriedumā *PVC II*, nav šaubu, ka šajās lietās principā paliek spēkā procesuālās darbības, kas veiktas pirms 2002. gada lēmuma pieņemšanas.

43. Tā kā Komisijas minētās procesuālās darbības lielākoties tika veiktas, lai pieņemtu lēmumu, pamatojoties uz EOTK līguma 65. panta 4. un 5. punktu, ir jāpārbauda, vai tās var tikt uzskatītas par "sagatavojošiem aktiem" [17], lai pieņemtu lēmumu, pamatojoties uz Regulas Nr. 1/2003 7. panta 1. punktu un 23. panta 2. punktu.

44. Uzskatu, ka nevar. Proti, es saskatu dažas būtiskas atšķirības starp situāciju, ko Tiesa izvērtēja spriedumā *PVC II*, un situāciju šajās lietās.

16 Skat. 2007. gada spriedumu 20. punktus.

17 Skat. spriedumu, 1998. gada 12. novembris, Spānija/Komisija, C-415/96, EU:C:1998:533, 32. punkts un tajā minētā judikatūra.

45. Pirmkārt, pirmajā no minētajām lietām Tiesa pārbaudīja divus sekojošus lēmumus, kuriem bija tas pats juridiskais pamats un kuri būtībā bija vienādi. Sprieduma 98. punkts ir īpaši pamācošs šajā ziņā – tajā ir rakstīts: "ja pēc lēmuma atcelšanas konkurences lietā Komisija izvēlas novērst konstatēto nelikumību vai nelikumības un pieņemt jaunu, identisku lēmumu, kurā nav pieļautas minētās nelikumības, šis lēmums ir saistīts ar tiem pašiem iebildumiem, par kuriem uzņēmumi jau ir iesnieguši apsvērumus". Tomēr šajās lietās apstrīdētais lēmums nav "identisks" iepriekšējam, Tiesas atceltajam lēmumam. Abu lēmumu pamatā ir atšķirīgas tiesību normas, kas pieder diviem cieši saistītiem un, lai gan līdzīgiem, tomēr arī nošķirtiem noteikumu kopumiem.

46. Tas nav nenozīmīgs sīkums. Sistēmā, kas ir izveidota ar ES līgumiem, kuriem pamatā ir kompetences piešķiršanas princips, iestāžu tiesību akta pareiza juridiskā pamata izvēlei ir konstitucionāla nozīme. Šī izvēle nosaka, vai Savienībai ir pilnvaras rīkoties, kādiem mērķiem tā drīkst rīkoties, kā arī procedūru, kas tai būs jāievēro gadījumā, ja tā rīkosies.

47. Kad Komisija pieņēma apstrīdēto lēmumu, tā izmantoja pilnvaras, kas tai piešķirtas ar Regulām Nr. 1/2003 un Nr. 773/2004. Tās atšķiras no pilnvaru kopuma, kas Komisijai bija piešķirtas ar EOTK līgumu pirms tā termiņa beigām. Kā jau minēts, lai gan abas šīs sistēmas lielā mērā ir līdzīgas, tās nav identiskas. Viena vai otra pilnvaru kopuma lietošanai var būt zināmas juridiskas sekas, piemēram, attiecībā uz augšējo robežu naudas sodiem, kurus var uzlikt Komisija, – šis jautājums tika plaši apspriests procesa laikā Komisijā un pirmajā instancē. Protams, var būt arī citas sekas.

48. Komisija 2008. gada 30. jūnija vēstulē pauda viedokli, ka šīs problēmas nozīme ir minimāla, norādot, ka 2002. gada lēmuma atcelšanai bija ierobežotas sekas, proti, bija tikai jāizmanto cits juridiskais pamats. Neatkarīgi no tā, vai tā ir taisnība, apelācijas sūdzību iesniedzējām bija cits viedoklis, un tām acīmredzami bija tiesības izklāstīt savus apsvērumus Regulās Nr. 1/2003 un Nr. 773/2004 noteiktās procedūras ietvaros. Man šķiet, ka tiesību akta juridiskā pamata aizstāšana diez vai var tikt klasificēta tikai kā "prettiesiskuma labošanas" situācija, ar kuru Tiesa saskārās spriedumā *PVC II*.

49. Otrkārt un svarīgāk, kā minēts iepriekš 38. punktā, nebija nevienas procedūras – kas veikta saskaņā ar Regulu Nr. 17/62 un Nr. 2842/98 tiesību normām un kas atbilstu Regulās Nr. 1/2003 un Nr. 773/2004 tagad paredzētajām procedūrām –, ko Komisija varēja atsākt, lai *nekavējoties* pārietu pie jaunā lēmuma pieņemšanas. Citiem vārdiem sakot, nevar tikt apstrīdēts, ka Regulās Nr. 17/62 un Nr. 2842/98 paredzētā procedūra netika pilnībā un konsekventi ievērota pirms 2002. gada lēmuma pieņemšanas.

50. Šajā kontekstā varētu būt vērts norādīt, ka Regulas Nr. 1/2003 34. panta ("Pārejas noteikumi") 2. punktā ir paredzēts: "Procesuālā rīcība, kas veikta saskaņā ar Regulu Nr. 17[..], turpina būt spēkā šīs regulas piemērošanas nolūkā" [18]. Nav konkrēti pieminētas darbības, kas veiktas saskaņā ar EOTK līguma noteikumiem, neraugoties uz to, ka šā līguma darbības termiņš bija beidzies tikai dažus mēnešus pirms Regulas Nr. 1/2003 pieņemšanas.

51. Pamatojoties uz to, apelācijas sūdzību iesniedzējas apgalvo, ka jauns paziņojums par iebildumiem bija jāsniedz pirms apstrīdētā lēmuma pieņemšanas.

52. Šajā ziņā vēlreiz jāpiebilst, ka 2002. gada 12. augusta papildu paziņojumā par iebildumiem bija iekļauta atsauce uz Regulu Nr. 17/62, bet tā attiecās tikai uz atbilstošā juridiskā pamata izvēli un citiem no tā izrietošiem jautājumiem. To ņemot vērā, iespējams, varētu apgalvot, ka 2002. gada 26. marta sākotnējais paziņojums par iebildumiem, kas ir papildināts ar 2008. gada 30. jūnija vēstuli, varētu atbilst Regulas Nr. 1/2003 prasībām.

18 Līdzīgs noteikums ir paredzēts Regulas Nr. 773/2004 19. pantā ("Pārejas noteikumi").

53. No vienas puses, Tiesa gan ir atkārtoti uzsvērusi, cik svarīga nozīme paziņojumam par iebildumiem ir procesā saistībā ar konkurences tiesību pārkāpumu, atsaucoties uz šo darbību kā *būtisku procesuālu garantiju*, lai nodrošinātu uzņēmumu tiesību uz aizstāvību ievērošanu [19]. Tomēr, no otras puses, šķiet, ka nav lielas atšķirības starp paziņojumu par iebildumiem, kas pieņemts saskaņā ar EOTK līguma noteikumiem, un paziņojumu par iebildumiem, kas pieņemts saskaņā ar EK/ES līgumu noteikumiem. Turklāt, lai gan 2008. gada 30. jūnija vēstule netika oficiāli apzīmēta kā "papildu paziņojums par iebildumiem", ar to attiecīgie lietas dalībnieki tika informēti par iebildumiem, kas pret tiem izvirzīti (pat ja tikai ar atsauci uz iepriekšējo paziņojumu par iebildumiem), dodot tiem iespēju sniegt komentārus, kā pieprasīts Regulas Nr. 1/2003 27. panta 1. punktā un Regulas Nr. 773/2004 10. panta 1. punktā.

54. Tomēr tas, vai Komisija sniedza paziņojumu par iebildumiem saskaņā ar Regulām Nr. 1/2003 un Nr. 773/2004, nav jāapspriež sīkāk, jo katrā ziņā ir skaidrs, ka vismaz viena cita procesuālā rīcība, kas veikta saskaņā ar EOTK līguma noteikumiem, neatbilst EK/ES līgumu noteikumu prasībām.

55. Saskaņā ar Regulas Nr. 773/2004 12. pantu pusēm, kurām Komisija ir adresējusi iebildumus, tā dod iespēju izteikties uzklausīšanas laikā, ja šīs puses to ir lūgušas. Neizdodot jaunu papildu paziņojumu par iebildumiem, Komisija būtībā atņem lietas dalībniekiem tiesības pieprasīt šādu uzklausīšanu. Kā iepriekš norādīts, nav apstrīdams, ka pirms apstrīdētā lēmuma pieņemšanas nenotika jauna uzklausīšana.

56. Tomēr uzklausīšanas organizēšana ir ļoti nozīmīga procesuālā rīcība Savienības likumdevēja noteiktās sistēmas ietvaros Savienības konkurences noteikumu piemērošanai. Viens no galvenajiem iemesliem ir tāds, ka saskaņā ar Regulas Nr. 773/2003 14. pantu dalībvalstu konkurences iestādes tiek uzaicinātas piedalīties uzklausīšanā. To klātbūtne uzklausīšanā nav tikai formalitāte, jo šo iestāžu pārstāvji ir daļa no padomdevējas komitejas, ar kuru saskaņā ar Regulas Nr. 1/2003 14. panta 1. punktu Komisijai ir jākonsultējas pirms jebkāda lēmuma pieņemšanas, tostarp saskaņā ar šīs pašas regulas 7. un 23. pantu. Lai gan Komisija pareizi apgalvo, ka nav tiešas saiknes starp abām minētajām procesuālajām darbībām, nav noliedzams, ka pirmā ir ļoti būtiska otrajai.

57. Tādēļ apelācijas sūdzību iesniedzējām bija jābūt iespējai izvirzīt savus argumentus pret Komisijas ierosināto lēmumu mutvārdos dalībvalstu konkurences institūciju pārstāvju klātbūtnē. Nevar izslēgt iespēju, ka tiesvedības iznākums būtu bijis vismaz zināmā mērā cits, jo šīs institūcijas varētu ietekmēt Komisiju, izmantojot padomdevēju komiteju, kas tikās pirms apstrīdētā lēmuma pieņemšanas. Kā norādīts Regulas Nr. 1/2003 14. panta 5. punktā, Komisija "īpaši ņem vērā padomdevējas komitejas sniegto atzinumu. Komisija informē komiteju par to, kā tās atzinums ir ņemts vērā". Varētu piebilst, ka padomdevējas komitejas uzdevums, kā ir apstiprināts Regulas Nr. 1/2003 preambulas 19. apsvērumā, ir īpaši svarīgs decentralizētās sistēmas ieviešanā, kas izveidota ar Regulas Nr. 1/2003 stāšanos spēkā.

58. Turklāt pati Vispārējā tiesa atzina, ka uzklausīšana, kurā piedalījās dalībvalstu konkurences iestāžu pārstāvji pirms 2002. gada lēmuma pieņemšanas, neattiecās uz lietas būtību, bet tikai uz EOTK un EK līgumu piemērošanu *ratione temporis* iespējamiem pārkāpumiem [20]. Tādēļ, pretēji Vispārējās tiesas nospriestajam, uzklausīšanas pirms 2002. gada lēmumu pieņemšanas nevar tikt uzskatītas par atbilstošām Regulas Nr. 773/2004 14. panta prasībām.

19 Spriedums, 2015. gada 5. marts, Komisija u.c./*Versalis* u.c., C-93/13 P un C-123/13 P, EU:C:2015:150, 93.–95. punkts un tajos minētā judikatūra.
20 Skat. spriedumu, 2014. gada 9. decembris, *Alfa Acciai*/Komisija, T-85/10, nav publicēts, EU:T:2014:1037, 148. punkts.

59. Šajā gadījumā, manuprāt, diskusija, kurā dalībvalstu, it īpaši Itālijas, konkurences iestādes būtu iesaistītas pilnīgāk – gan uzklausīšanas laikā, gan padomdevēju komitejā –, būtu vēl jo vairāk piemērota, jo iespējamie pārkāpumi attiecas tikai uz vienas dalībvalsts, proti, Itālijas, teritoriju. Turklāt nedomāju, ka šāda formāla prasība nozīmētu īpaši apgrūtinoša un laikietilpīga sloga uzlikšanu Komisijai.

60. Acīmredzami nebūtisks ir fakts, ka Komisija (izmantojot vārdus, ko lietojusi Vispārējā tiesa pārsūdzētajā spriedumā) šīs iestādes "pilnībā informēja" par procedūras virzību ar citiem līdzekļiem [21]. Komisija nevar īstenot *sui generis* procedūru, kurā dalībvalstu konkurences iestādes ir iesaistītas neoficiāli, tā vietā, lai ievērotu Regulās Nr. 1/2003 un Nr. 773/2004 Savienības likumdevēja noteikto procedūru.

61. Pamatojoties uz iepriekš minēto, uzskatu, ka Komisijas īstenotā procedūra, lai pieņemtu apstrīdēto lēmumu, neatbilda Regulu Nr. 1/2003 un Nr. 773/2004 tiesību normām. It īpaši uzskatu, ka ir pārkāpts Regulas Nr. 773/2004 12. panta 1. punkts un tādējādi ir pārkāptas apelācijas sūdzību iesniedzēju tiesības uz aizstāvību.

62. Ņemot vērā iepriekš minēto, secinu, ka pārsūdzētajos spriedumos ir pieļauta kļūda, noraidot apelācijas sūdzību iesniedzēju prasību par šo jautājumu, un tādēļ tie un apstrīdētais lēmums ir jāatceļ.

B – Citi pamati

63. Ja Tiesa nepiekristu manam vērtējumam par iepriekš izvērtētajiem apelācijas sūdzības pamatiem, uzskatu, ka Tiesai būtu jānoraida apelācijas sūdzības pilnībā – ar vienu (ierobežotu) izņēmumu attiecībā uz *Ferriere Nord* apelācijas sūdzību. Tālāk sīkāk izskatīšu tikai trīs no apelācijas sūdzībās izvirzītajām problēmām. Vairums apelācijas sūdzību pamatu turpretim tiks apskatīti tikai īsi, jo, kā minēts iepriekš, tie šķiet acīmredzami nepieņemami vai nepamatoti.

1) Pārmērīgi ilga tiesvedība Vispārējā tiesā

64. Izņemot *Ferriere Nord*, visas pārējās apelācijas sūdzību iesniedzējas pārmet tiesvedības ilgumu pirmajā instancē [22]. Tās uzsver, ka tiesvedība kopumā ilga gandrīz piecus gadus, un norāda, ka no rakstveida procesa beigām līdz mutvārdu procesa sākumam pagāja trīs gadi un divi mēneši. Viņuprāt, Vispārējā tiesa neizsprieda viņu lietas saprātīgā termiņā, tādējādi pārkāpjot Hartas 47. panta 2. punktu un ECtK 6. panta 1. punktu. Tādēļ *Feralpi*, *Valsabbia* un *Alfa Acciai* lūdz Tiesai samazināt tām uzlikto naudas sodu atbilstoši Tiesas spriedumam lietā *Baustahlgewebe* [23]. Pakārtoti, šīs sabiedrības lūdz Tiesai atzīt, ka sakarā ar tiesvedības ilgumu Vispārējā tiesā ir pārkāpts Hartas 47. panta 2. punkts un ECtK 6. panta 1. punkts. *Riva Fire* Tiesai izsaka tādu pašu lūgumu.

65. Uzskatu, ka šie lūgumi nebūtu jāapmierina. Pirmkārt, par lūgumu samazināt naudas sodus ir jānorāda turpmāk minētais.

66. Kā to atzīst pašas apelācijas sūdzību iesniedzējas, Tiesa vairākos spriedumos ir precizējusi tiesiskās aizsardzības līdzekļus, kas ir pieejami privātpersonām, kuras uzskata, ka Eiropas Savienības Tiesa (proti, Tiesa kā iestāde) vai, precīzāk, kāda no tās tiesām ir pārkāpusi viņu pamattiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā. Saskaroties ar iespējamo šo tiesību pārkāpumu Vispārējā tiesā, Tiesa spriedumos *Der Grüne Punkt* un *Gascogne Sack* nolēma, ka, ja nav norāžu, ka pārmērīgs tiesvedības ilgums ir ietekmējis pārsūdzētā sprieduma iznākumu, lietas savlaicīga neizskatīšana nevar radīt attiecīgā pārsūdzētā

21 Skat. spriedumu, 2014. gada 9. decembris, *Alfa Acciai*/Komisija, T-85/10, nav publicēts, EU:T:2014:1037, 149. punkts.

22 *Sestais apelācijas sūdzības pamats* lietā C-85/15 P un *ceturtais apelācijas sūdzības pamats* lietās C-86/15 P un C-87/15 P. Lietā C-89/15 P *Riva Fire* neatsaucas uz to kā apelācijas sūdzības pamatu, bet gan kā "blakus lūgumu".

23 Spriedums, 1998. gada 17. decembris, *Baustahlgewebe*/Komisija, C-185/95 P, EU:C:1998:608.

sprieduma atcelšanu. Turklāt Tiesa ir nospriedusi, ka apelācijas sūdzības iesniedzējs nevar atkārtoti izvirzīt jautājumu par naudas soda pamatotību vai apmēru, balstoties tikai uz lietas nesavlaicīgu izskatīšanu, ja visi tās izvirzītie pamati par Vispārējās tiesas veiktajiem konstatējumiem par šo naudas sodu un darbībām, kas ar to tiek sodītas, ir tikuši noraidīti kā nepamatoti [24].

67. Tiesa ir arī paskaidrojusi, ka tās nolēmuma lietā *Baustahlgewebe* pamatā bija pragmatisma un tiesiskās ekonomijas apsvērumi, bet principā ar prasību par tā kaitējuma atlīdzināšanu, ko ir radījusi lietas neizskatīšana saprātīgā termiņā Vispārējā tiesā, nevar tieši vērsties Tiesā apelācijas sūdzības ietvaros. Šāda prasība ir jāceļ Vispārējā tiesā saskaņā ar LESD 268. un 340. pantu [25].

68. Būtībā man šķiet, ka Tiesa ir noraidījusi sprieduma *Baustahlgewebe* judikatūru. Katrā ziņā šajās lietās neredzu nevienu iemeslu, kas varētu pamatot atgriešanos pie šīs judikatūras, ja tā tiktu uzskatīta par vēl joprojām piemērojamu ārkārtas apstākļos.

69. Apelācijas sūdzību iesniedzējas apgalvo, ka būtu lietderīgi ievērot sprieduma *Baustahlgewebe* judikatūru šajās lietās, jo pārāk ilgā tiesvedība Vispārējā tiesā bija pēdējā darbība kopējā procesā, kas ietvēra divus administratīvos posmus Komisijā [26] un vēl vienu tiesvedību Savienības tiesās.

70. Situācija, kurā bija apelācijas sūdzību iesniedzējas, var būt nepatīkama, bet nekādā ziņā nav ārkārtēja. Uzņēmumiem, kas ir tādā situācijā kā apelācijas sūdzību iesniedzējas, sniegtā iespēja panākt, lai Savienības pārvaldes iestādes un, attiecīgā gadījumā, Savienības tiesas viņu lietas izskatītu vairāk nekā vienu reizi, ir dabiskas sekas tam, kā Līgumu izstrādātāji un Savienības likumdevējs ir iecerējuši pārvaldības sistēmu šajā jomā. Patiesībā prasība pabeigt vairākas procesuālās darbības (kas var būt arī laikietilpīgas), pirms kompetentā iestāde pieņem galīgo lēmumu, tiešām ir paredzēta, lai nodrošinātu ne vien pareizu rezultātu, bet arī pašas procedūras objektivitāti.

71. Kopējais administratīvās un tiesu procedūras garums, labākajā gadījumā, ir elements, ko ES tiesas var ņemt vērā tiesvedības kontekstā, kas ir uzsākta saskaņā ar LESD 268. pantu, lai noteiktu, vai apelācijas sūdzību iesniedzējām ir tiesības uz zaudējumu atlīdzību saskaņā ar LESD 340. panta 2. punktu, un, ja tā ir, – šīs zaudējumu atlīdzības apmēru.

72. Tādējādi jāsecina, ka Tiesai, neraugoties uz *Feralpi*, *Valsabbia* un *Alfa Acciai* apgalvojumu būtību, ir jānoraida to lūgums samazināt tām piemērotā naudas soda apmēru. Visbeidzot, attiecībā uz apelācijas sūdzību iesniedzēju lūgumu, lai Tiesa tikai paziņo, ka ir noticis šāds pārkāpums, ierosinu Tiesai noraidīt arī šo lūgumu.

73. Jāatzīst, ka vairākās lietās Tiesa ir norādījusi, ka, ja tās izskatāmajā lietā ir tas ir skaidrs un lietas dalībniekiem nav jāsniedz nekādi pierādījumi par to, ka Vispārējā tiesa pietiekami nopietni nav ievērojusi pienākumu izskatīt lietu saprātīgā termiņā, Tiesa var uz to norādīt savā spriedumā [27].

74. Mani nepārliecina Tiesas pieeja minētajās lietās. Tajās Tiesa izsprieda šo jautājumu, neuzklausot personu, kas ir atbildīga par varbūtējo pārkāpumu, – patiešām, otra lietas dalībniece apelācijas tiesvedībā bija Komisija, nevis Eiropas Savienības Tiesa. Tomēr, kā nesen apstiprināja Vispārējā tiesa, iespējamā prasībā par tiesību uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā pārkāpumu Eiropas Savienības

24 Spriedumi, 2009. gada 16. jūlijs, *Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland*/Komisija, C-385/07 P, EU:C:2009:456, 190.–196. punkts, un 2013. gada 26. novembris, *Gascogne Sack Deutschland*/Komisija, C-40/12 P, EU:C:2013:768, 81.–85. punkts.

25 Spriedums, 2013. gada 26. novembris, *Gascogne Sack Deutschland*/Komisija, C-40/12 P, EU:C:2013:768, 86.–89. punkts.

26 Starp citu, jāatzīmē, ka gan pirmā, gan otrā procedūra Komisijā bija salīdzinoši ātras (skat. iepriekš šo secinājumu 13.–17. punktu).

27 Spriedumi, 2013. gada 26. novembris, *Gascogne Sack Deutschland*/Komisija, C-40/12 P, EU:C:2013:768; 2014. gada 12. novembris, *Guardian Industries* un *Guardian Europe*/Komisija, C-580/12 P, EU:C:2014:2363; 2016. gada 9. jūnijs, *CEPSA*/Komisija, C-608/13 P, EU:C:2016:414, un 2016. gada 9. jūnijs, *Repsol Lubricantes y Especialidades* u.c./Komisija, C-617/13 P, EU:C:2016:416.

Tiesā vai, precīzāk, kādā no tās tiesām, tieši šai iestādei būtu jābūt atbildētājai [28]. Tam ir jāpiekrīt. Jau 1973. gadā Tiesa nosprieda, ka, "ja pret [Savienību] vēršas saistībā ar atbildību par tās iestāžu darbībām, to tiesā pārstāv tā iestāde vai iestādes, kurām tiek pārmesta rīcība, kas radījusi minēto atbildību" [29]. Galu galā, vienīgi iestādei, kas ir atbildīga par varbūtējo pārkāpumu, ir ne tikai pilnvaras, bet arī iespēja iesniegt juridiskos un faktiskos argumentus savai aizstāvībai pēc būtības.

75. Tāpēc man šķiet, ka Tiesas judikatūra, uz kuru atsaucas apelācijas sūdzību iesniedzējas – un kuru Tiesa nebūtu jārosina atkal ievērot nākotnē –, ir saprotama tikai tad, ja tā attiecas tikai uz patiešām ārkārtējiem apstākļiem, kuros šīs procedūras ilguma nesaprātīgums ir tik acīmredzams un neapšaubāms, ka, objektīvi raugoties, tas nevarētu tikt attaisnots ne ar kādiem apstākļiem. Izņemot šos izņēmuma gadījumus, prasība, ka ir pārkāptas tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā, nav obligāti jāizspriež procesā, kas balstīts uz sacīkstes principu, kurā atbildētājam ir ļauts izvirzīt savus pretargumentus un, ja nepieciešams, piedāvāt tos pamatojošus pierādījumus. Kā Tiesa ir konsekventi norādījusi, "ilguma saprātīgais raksturs ir jāvērtē, ņemot vērā katras atsevišķas lietas apstākļus un it īpaši ņemot vērā strīdā iesaistīto personu ieinteresētību, lietas sarežģītību, kā arī prasītāja un kompetento iestāžu rīcību" [30]. Man šķiet, ka vairumā gadījumu šis visu apstākļu vērtējums nekādā gadījumā nav vienkārši un viegli veicams.

76. Tomēr man ir jāuzsver, ka gandrīz piecu gadu termiņš, lai izlemtu tādu lietu grupu kā šīs lietas, kaut arī ir nozīmīgs, nebūt nav pārmērīgs. Vēl jo vairāk tāpēc, ka grūtā un garā stiegrojuma apaļtērauda nozares aizliegtās vienošanās vēsture Komisijā un Savienības tiesās, šķiet, norāda uz diezgan sarežģītu juridisku situāciju.

77. Turklāt, pretēji apelācijas sūdzību iesniedzēju apgalvojumiem, trīs gadu un divu mēnešu laikposms no rakstveida procesa beigām līdz mutvārdu procesa sākumam nenozīmē, ka Vispārējā tiesa šajā laikposmā nav bijusi aktīva. Labi zināms, ka šajā laikposmā tiek veiktas vairākas procesuālās darbības, lai gan tās var nebūt acīmredzamas lietas dalībniekiem. Personīgi esmu diezgan skeptisks par to, vai laikposma ilgumu no rakstveida procesa beigām līdz mutvārdu procesa sākumam vispār var uztvert kā Vispārējās tiesas bezdarbības pazīmi [31]. Vispār man šķiet mākslīgs mēģinājums sadalīt dažādos posmos kopējo procesu, lai vērtētu viena vai vairāku posmu ilguma saprātīgumu "klīniskā izolācijā" no pārējiem posmiem, – piemērotāks atskaites punkts man šķiet kopējais tiesvedības ilgums.

78. Tāpēc uzskatu, ka šajās lietās Tiesai nav konstatējama iepriekš 73. punktā minētā situācija. Šajā punktā minētajās lietās to dalībnieki sniedza papildu argumentus un pierādījumus, īstenojot sacīkstes procesu, kas šķiet nepieciešams, lai Tiesa varētu lemt par to, vai tiesvedības Vispārējā tiesā ilgums nebija pārmērīgs [32].

79. Nobeigumā gribu teikt, ka šis apelācijas sūdzības pamats ir jānoraida. Ja apelācijas sūdzību iesniedzējas uzskata, ka, izskatot lietu, Vispārējā tiesa ir pārkāpusi Hartas 47. panta 2. punktu, tās var iesniegt prasību par zaudējumu atlīdzību saistībā ar Savienības ārpuslīgumisko atbildību saskaņā ar LESD 268. pantu un 340. panta otro daļu.

28 It īpaši skat. rīkojumus, 2015. gada 6. janvāris, *Kendrion*/Tiesa, T-479/14, nav publicēts, EU:T:2015:2; 2015. gada 9. janvāris, *Marcuccio*/Eiropas Savienība, T-409/14, nav publicēts, EU:T:2015:18, un 2015. gada 13. februāris, *Aalberts Industries*/Eiropas Savienība, T-725/14, nav publicēts, EU:T:2015:107.

29 Spriedums, 1973. gada 13. novembris, *Werhahn Hansamühle* u.c./Padome un Komisija, no 63/72 līdz 69/72, EU:C:1973:121, 7. punkts, apstiprināts spriedumā, 2004. gada 23. marts, Ombuds/*Lamberts*, C-234/02 P, EU:C:2004:174.

30 It īpaši skat. spriedumu, 1998. gada 17. decembris, *Baustahlgewebe*/Komisija, C-185/95 P, EU:C:1998:608, 29. punkts, un spriedumu *PVC II*, 210. punkts.

31 Palāta, kas ir kompetenta izlemt kādu lietu, var nolemt arī "nekavējoši sākt īstenot" iespējami daudz darba pirms tiesas sēdes vai, pretēji, sarīkot tiesas sēdi drīz pēc rakstiskās procedūras noslēgšanas, atstājot ievērojamu daļu darba pabeigšanai pēc tiesas sēdes. Izvēle starp šīm iespējām var būt atkarīga no vairākiem faktoriem – tiesnešu darba metodēm apspriežu istabā, to slodzes katrā brīdī un katras lietas konkrētā rakstura (piemēram, ir vai nav daudz tiesas sēdē noskaidrojamu jautājumu). Īsais laikposms starp rakstveida un mutvārdu procesu, protams, maz palīdz lietas dalībniekiem, ja pēc tam apspriede ir īpaši gara.

32 Skat. spriedumu, 2016. gada 14. septembris, *Trafilerie Meridionali*/Komisija, C-519/15 P, nav publicēts, EU:C:2016:682, 68. punkts.

2) Recidīvs

80. Ar *septīto pamatu Ferriere Nord* apgalvo, ka Vispārējā tiesa ir pieļāvusi kļūdu tiesību piemērošanā, noraidot tās prasību, ka uzliktā naudas soda palielinājums atkārtota pārkāpuma dēļ bija nelikumīgs, jo Komisija tieši nebija norādījusi uz šo atbildību pastiprinošo apstākli savā 2002. gada 26. marta paziņojumā par iebildumiem. Komisija tikai norādīja, ka, nosakot naudas soda apmēru, tā ņem vērā visus atbildību mīkstinošos un pastiprinošos apstākļus, ievērojot katra uzņēmuma rīcību. *Ferriere Nord* apgalvo, ka šāds nekonkrēts paziņojums nav pietiekams, lai uzņēmums varētu īstenot savas tiesības uz aizstāvību.

81. Turklāt ar *astoto apelācijas sūdzības pamatu Ferriere Nord* kritizē Vispārējo tiesu par uzskatu, ka laikposms, kas jāņem vērā attiecībā uz šī atbildību pastiprinošā apstākļa piemērošanas pārskatīšanu, ir laikposms no brīža, kad Komisija konstatēja pirmo pārkāpumu, līdz sākās tā paša uzņēmuma jaunā prettiesiskā rīcība. *Ferriere Nord* uzskata, ka šim laikposmam tomēr būtu jāsākas dienā, kad beidzās pirmais pārkāpums. *Ferriere Nord* gadījumā tas nozīmētu, ka no pirmā līdz otrajam pārkāpumam pagāja aptuveni 13 gadi. Var tikt argumentēts, ka, ņemot vērā šī laikposma ilgumu, nav neiespējams, ka tās vadība nezināja par pirmo Komisijas lēmumu un tādējādi saskaņā ar principu *in dubio pro reo* atbildību pastiprinošs apstāklis par atkārtotu pārkāpumu neesot bijis jāpiemēro.

82. Visbeidzot, ar *devīto pamatu Ferriere Nord* apgalvo, ka – ja Tiesa akceptētu ceturto pamatu [33] – pārkāpums būtu jāuzskata par mazāk smagu, nekā apgalvots apstrīdētajā lēmumā. Ja tas tā ir, Vispārējā tiesa ir kļūdījusies, interpretējot un piemērojot samērīguma principu, – naudas soda palielinājums 50 % apmērā par ne tik smagu pārkāpumu nešķiet samērīgs.

83. Sākšu ar astoto pamatu.

84. No paša sākuma ir jāatgādina, ka saskaņā ar pastāvīgo judikatūru fakts, ka pārkāpumi ir atkārtoti (ierasti saukts par "recidīvu"), ir viens no faktoriem, kas ir jāņem vērā, analizējot Savienības konkurences noteikumu pārkāpuma smagumu, lai noteiktu pārkāpējam piemērojamā naudas soda apmēru [34]. Kā paskaidro Vispārējā tiesa, iemesls ir tas, ka "recidīvs ir pierādījums tam, ka iepriekš noteiktā sankcija nav bijusi ar pietiekami atturošu iedarbību" [35]. Tādēļ parasti tiek uzskatīts, ka recidīvs attaisno lielāka naudas soda piemērošanu [36], lai liktu pārkāpējam nākotnē mainīt uzvedību [37].

85. Tomēr Tiesa ir arī skaidri likusi saprast, ka, lai ievērotu tiesiskās paļāvības un samērīguma principus, ikviens uzņēmumam piemērotā naudas soda palielinājums recidīva dēļ nevar būt automātisks. Šajā kontekstā Komisijai katrā gadījumā ir jāņem vērā visi apstākļi, it īpaši laiks, kāds ir pagājis starp izmeklējamo pārkāpumu un iepriekšējo konkurences noteikumu pārkāpumu [38].

33 Šis pamats attiecas uz *Ferriere Nord* līdzdalības pārkāpumā raksturu un ilgumu: skat. tālāk šo secinājumu 117. punktu.

34 Šajā ziņā skat. spriedumus, 2004. gada 7. janvāris, *Aalborg Portland* u.c./Komisija, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P un C-219/00 P, EU:C:2004:6, 91. punkts; 2007. gada 8. februāris, *Groupe Danone*/Komisija, C-3/06 P, EU:C:2007:88, 26., 29. un 39. punkts; 2010. gada 17. jūnijs, *Lafarge*/Komisija, C-413/08 P, EU:C:2010:346, 61.–65. punkts.

35 Spriedums, 2012. gada 27. jūnijs, *YKK* u.c./Komisija, T-448/07, nav publicēts, EU:T:2012:322, 211. punkts un tajā minētā judikatūra.

36 Skat., piemēram, ESAO apaļā galda diskusiju par konkurences tiesību ievērošanas veicināšanu – Sekretariāta 2001. gada 1. jūnija Jautājumu dokuments DAF/COMP(2011)4, 2. punkts.

37 Spriedums, 2007. gada 8. februāris, *Groupe Danone*/Komisija, C-3/06 P, EU:C:2007:88, 39. punkts.

38 Spriedumi, 2007. gada 8. februāris, *Groupe Danone*/Komisija, C-3/06 P, EU:C:2007:88, 39. punkts, un 2010. gada 17. jūnijs, *Lafarge*/Komisija, C-413/08 P, EU:C:2010:346, 69. un 70. punkts.

86. Ņemot vērā iepriekš minēto, *Ferriere Nord astotais pamats* šķiet nepamatots. Pirmkārt, manuprāt, Vispārējās tiesas izmantotā metode, lai aprēķinātu attiecīgo laikposmu – laiku, kāds pagājis no Komisijas konstatētā pirmā pārkāpuma, līdz tas pats uzņēmums sāka jaunu nelikumīgu rīcību, – ir pareiza to iemeslu dēļ, kas izskaidroti pārsūdzētā sprieduma 342. un 343. punktā, – recidīvam ir obligāti nepieciešams, lai Komisija konstatētu iepriekšējo pārkāpumu, un tas pastāv, kad sākas rīcība, ar kuru tiek pārkāpts LESD 101. un 102. pants. Tādēļ Vispārējā tiesa pareizi uzskatīja, ka attiecīgais laikposms šajā lietā bija īsāks par četriem gadiem.

87. Otrkārt, nav svarīgi, ka viena vai vairākas personas sabiedrības pašreizējā vadībā varbūt ir ignorējušas faktu, ka pastāv šāds lēmums vai no tā izrietošās juridiskās sekas [39]. Sākumā jānorāda, ka ir grūti noticēt apgalvojumam, ka *Ferriere Nord* augstākā vadība varētu nezināt par iepriekšējo Komisijas lēmumu. Pirmām kārtām, Komisija sēdē atsaucās uz apstrīdētajā lēmumā minēto dokumentu, ar kuru tika pierādīts, ka *Ferriere Nord* vadība 1997. gadā zināja par Komisijas iepriekšējo lēmumu, kā arī par jauno un notiekošo pārkāpumu. *Ferriere Nord* to neapstrīdēja. Otrām kārtām, *Ferriere Nord* apstrīdēja Lēmumu 89/515/EEK [40] Savienības tiesās tiesvedībā, kas noslēdzās 1997. gada jūlijā [41]. Šajā kontekstā var būt vērts norādīt uz to, ka finanšu pārskatos sabiedrībai ir jāatklāj iespējamās saistības, kas ietver zaudējumus un naudas sodus, kuri sagaidāmi tiesvedības iznākumā [42]. Tāpēc man šķiet, ka rūpīgs un krietns uzņēmējs nebūtu varējis un tam nebūtu jāignorē iepriekšējā lēmuma pastāvēšana.

88. Vēl svarīgāks tomēr ir pieņēmums, ka vadībai parasti ir zināms, kā uzņēmums tirgū darbojas vai nesenā pagātnē ir darbojies. Nav pamata apgalvot, ka uzņēmums būtu jāatbrīvo no atbildības tikai tādēļ vien, ka tā vadība var nebūt zinājusi par noteiktu rīcību. Uzņēmumam ir juridiski jāatbild par tā iepriekšējo un pašreizējo rīcību neatkarīgi no tā, vai noteiktas atsevišķas personas tā vadībā (vai noteiktās sabiedrības institūcijās) ir informētas par kādu konkrētu uzņēmuma rīcību. Šajā kontekstā būtu jāuzsver, ka šīs lietas attiecas tostarp uz *Ferriere Nord* uzlikto sodu, nevis sodu, kas ir uzlikts personām, kuras ieņēma noteiktus amatus šajā uzņēmumā.

89. Tālāk par *septīto pamatu* vēlētos norādīt, ka spriedumā *Versalis*, apskatot tieši recidīvu kā atbildību pastiprinošu apstākli, Tiesa precizēja, ka, ja Komisija paredz par minēto atbildību pastiprinošo apstākli vainot uzņēmumu, kas ir atbildīgs par konkurences tiesību pārkāpumu, "paziņojumā par iebildumiem ir jābūt norādītiem visiem apstākļiem, kas šai juridiskajai personai ļauj aizstāvēties". Vēl Tiesa norādīja, ka Komisijai jau paziņojumā par iebildumiem ir jāsniedz informācija, lai pamatotu savu apgalvojumu, ka ir ievēroti šī atbildību pastiprinošā apstākļa piemērošanas nosacījumi [43].

90. Šī judikatūra nozīmē, ka Komisijai nav noteikti visos gadījumos paziņojumā par iebildumiem *skaidri* jāatsaucas uz visiem atbildību pastiprinošajiem apstākļiem, ko tā var piemērot uzņēmumam, uz kuru attiecas izmeklēšana. Tomēr, no otras puses, kā paskaidrojumos atzīst pati Komisija, var būt gadījumi, kad tiešām tai var būt nepārprotami jāpiemin atbildību pastiprinošs apstāklis, kuru tā paredz piemērot konkrētam uzņēmumam. Tam ir jāpiekrīt, – Komisijas nodomi varētu nebūt viegli saprotami, pamatojoties uz paziņojumā par iebildumiem ietverto informāciju. Patiešām, uzņēmuma uzdevums nav izteikt minējumus par Komisijas nodomiem un atsaukties uz visiem iespējamiem aizstāvības līdzekļiem

39 Tiesa nav izslēgusi, ka "uzņēmuma strukturālā attīstība" var tikt ņemta vērā, izskatot recidīva kā atbildību pastiprinoša apstākļa piemērošanu (skat. spriedumu, 2015. gada 5. marts, Komisija u.c./*Versalis* u.c., C-93/13 P un C-123/13 P, EU:C:2015:150, 97. punkts). Tomēr Tiesa atsaucās uz šo aspektu citā kontekstā, kurā Komisija bija piemērojusi atbildību pastiprinošu apstākli par recidīvu juridiskajai personai, kas nebija iesaistīta pirmā pārkāpuma procesā. Citiem vārdiem sakot, Tiesa, šķiet, atsaucas uz grupas iekšējām strukturālām izmaiņām, nevis vadības izmaiņām, kas ir īstenotas vienas sabiedrības ietvaros. Pēdējā no minētajām situācijām iespējamo strukturālo pārmaiņu ietekmei ir daudz mazāka nozīme nekā pirmajā no minētajām situācijām.

40 Komisijas 1989. gada 2. augusta Lēmums par [LESD 101.] panta piemērošanas procedūru (IV/31.553, Metināti režģi) (OV 1989, L 260, 1. lpp.).

41 Skat. spriedumu, 1995. gada 6. aprīlis, *Ferriere Nord*/Komisija, T-143/89, EU:T:1995:64, un apelācijas instances spriedumu, 1997. gada 17. jūlijs, *Ferriere Nord*/Komisija, C-219/95 P, EU:C:1997:375.

42 Piemēram, saskaņā ar Vispārpieņemtajiem grāmatvedības principiem (VPGP) iespējamie zaudējumi, kuri ir "varbūtēji", "pamatoti iespējami" ir jādeklarē līdz ar zaudējumu aprēķinu. Līdzīgas normas pastāv saskaņā ar Starptautiskajiem finanšu pārskatu standartiem (SFPS).

43 Spriedums, 2015. gada 5. marts, Komisija u.c./*Versalis* u.c., C-93/13 P un C-123/13 P, EU:C:2015:150, 96. un 98. punkts.

pret visiem iespējamiem atbildību pastiprinošiem faktoriem, kurus Komisija varētu plānot piemērot. Tādējādi no katras lietas konkrētajiem apstākļiem ir atkarīgs, vai paziņojumā par iebildumiem iekļautā informācija ir pietiekama, lai ļautu uzņēmumam pilnībā īstenot savas tiesības uz aizstāvību, kaut arī paziņojumā par iebildumiem nav iekļauta tieša norāde.

91. Šajā gadījumā, kā norāda*Ferriere Nord*, pirmajā paziņojumā par iebildumiem iekļautā norāde, ka Komisija, nosakot naudas sodu, ņems vērā visus atbildību mīkstinošos un pastiprinošos apstākļus, ievērojot katra uzņēmuma rīcību, ir samērā nekonkrēta. Tomēr tas nenozīmē, ka tā nenovēršami ir nepietiekama. Šāda atsauce var tikt uzskatīta par pietiekamu, ja, ņemot vērā tā īpašo situāciju un paziņojumā par iebildumiem sniegto informāciju, uzņēmums tomēr varēja paredzēt konkrētā atbildību pastiprinošā apstākļa iespējamo piemērošanu un tā pamatojumu.

92. Ir taisnība, ka šajā lietā sabiedrība, kura pieļāva recidīvu, atšķirībā no sprieduma lietā *Versalis*, bija tas pats uzņēmums, – 1989. gadā *Ferriere Nord* patiešām tika atzīta par atbildīgu par (tagadējā) LESD 101. panta pārkāpumu lēmumā, kas (kam piekrītFerriere Nord) bija minēts paziņojumā par iebildumiem, kaut arī tikai garāmejot. Tāpat ir taisnība – kā paskaidrots iepriekš 86. punktā –, ka no iepriekšējā Komisijas lēmuma pieņemšanas līdz jaunā pārkāpuma sākumam bija pagājis salīdzinoši īss laikposms. Tomēr Komisijai vismaz bija jānorāda iemesli, kuru dēļ tā uzskatīja, ka iepriekšējais pārkāpums un jaunais pārkāpums bija "tāda paša veida pārkāpums" 1998. gada pamatnostādņu [44] izpratnē. Lai gan tagad tas var šķist salīdzinoši skaidrs, 2002. gadā nebija gandrīz nekādas judikatūras attiecībā uz recidīvu. Tā kā paziņojumā par iebildumiem šajā jautājumā nebija nekādu norāžu, tas ļoti apgrūtināja *Ferriere Nord* tiesību uz aizstāvību īstenošanu.

93. Tādēļ uzskatu, ka, ja Tiesa nepiekristu manam vērtējumam par *Ferriere Nord otro pamatu*, tai tomēr būtu jāakceptē tās *septītais pamats*. Tāpēc spriedums lietā T-90/10 būtu jāatceļ daļā, kas attiecas uz atbildību pastiprinošu apstākli – recidīvu. Tiesai, manuprāt, būtu jāatceļ arī apstrīdētais lēmums šajā daļā un atkārtoti jānosaka *Ferriere Nord* uzliktais naudas sods, neņemot vērā atbildību pastiprinošo apstākli, proti, recidīvu.

94. Šādos apstākļos nav jāvērtē *Ferriere Nord devītais pamats*. Katrā ziņā uzskatu šo pamatu par nepamatotu, jo, kā es izskaidrošu šo secinājumu 117. punktā, arī *ceturtais pamats* ir jānoraida.

3) Publiska norobežošanās

95. *Feralpi*, *Valsabbia* un *Alfa Acciai* [45] apgalvo, ka Vispārējā tiesa ir kļūdījusies, piemērojot jēdzienu "publiska norobežošanās" un tādējādi nepatiesi apstiprinot to līdzdalību dažās pārkāpuma daļās, neraugoties uz to, ka tās bija publicējušas cenas, kuras atšķirās no cenām, par kurām bija vienošanās ar to konkurentiem. Šajā kontekstā tās uzsver, ka EOTK līguma 60. pantā uzņēmumiem bija aizliegts īstenot diskrimināciju pret klientiem un novirzīties no publiskotajām cenām.

96. Lai gan mani šis arguments nepārliecina, tas tomēr ir pelnījis dziļāku analīzi.

97. Secinājumos lietā *Total Marketing Services* man bija iespēja norādīt, ka publiskas norobežošanās neesamība ir elements, ar kuru, pamatojoties uz īpašiem Komisijas iegūtiem netiešiem pierādījumiem, var tikt atbalstīts pieņēmums, ka uzņēmums, kas piedalījies pret konkurenci vērstās sanāksmēs, var tikt uzskatīts par piedalījušos LESD 101. panta 1. punkta pārkāpumā. Citiem vārdiem sakot, ja uzņēmums kopā ar saviem konkurentiem piedalās sanāksmēs, kuru rezultātā rodas pret konkurenci

44 Pamatnostādnes naudas soda aprēķināšanai, piemērojot Regulas Nr. 17 15. panta 2. punktu un EOTK līguma 65. panta 5. punktu (OV 1998, C 9, 3. lpp.).

45 *Ceturtais pamats* lietā C-85/15 P, kā arī *piektais pamats* lietās C-86/15 P un C-87/15 P.

vērsts nolīgums, prezumpciju metode ļauj secināt, ka minētais uzņēmums ir piedalījies pārkāpumā, ja vien nav skaidri pierādīts pretējais. No otras puses, fakts, ka uzņēmums publiski nenorobežojas, nevar labot pierādījuma par dalību, lai arī tā būtu pasīva, sanāksmē, kurai ir pret konkurenci vērsts mērķis, neesamību [46].

98. Ar citādu secinājumu tiktu pārkāpta Hartas 48. panta 1. punktā atzītā nevainīguma prezumpcija, un tas nebūtu saderīgs ar Regulas Nr. 1/2003 2. pantu [47]. Tāpat, pārbaudot iesniegtos pierādījumus par iespējamu uzņēmuma publisku norobežošanos, piemērojamais jēdziens "publiska norobežošanās" nevar būt tik šaurs un neelastīgs, ka šim uzņēmumam kļūst praktiski neiespējami atspēkot šo pieņēmumu.

99. Kritikas būtība šajās lietās tomēr nav par jēdziena "publiska norobežošanās" nepareizu interpretāciju vai piemērošanu Vispārējā tiesā. *Feralpi*, *Valsabbia* un *Alfa Acciai* attiecīgajā laikposmā tiešām piedalījās vienā vai vairākās pret konkurenci vērstās sanāksmēs [48], un bija vēl citi netieši pierādījumi par to dalību koluzīvās darbībās [49]. Tāpat *Feralpi*, *Valsabbia* un *Alfa Acciai* neapgalvo, ka Vispārējā tiesa noteica tām neiespējamu pierādīšanas pienākumu. Būtībā tās apstrīd Vispārējās tiesas uzskatu, ka noteikta darbība (tādu cenu publicēšana, kuras atšķiras no cenām, par kurām vienojušies viņu konkurenti) neatbilda prasībai par "publisku norobežošanos".

100. Tā tomēr nav kļūda tiesību piemērošanā, kas būtu izvērtējama apelācijas tiesvedībā. Kā Tiesa ir lēmusi spriedumā *Toshiba* [50], jēdziens "publiska norobežošanās" atspoguļo faktisko situāciju, kuras pastāvēšanu ir noteikusi Vispārējā tiesa katrā atsevišķā gadījumā, pamatojoties uz visu būtisko pierādījumu un netiešo pierādījumu vērtējumu kopumā. Ja šie pierādījumi ir likumīgi iegūti un ir ievēroti vispārējie tiesību principi, kā arī piemērojamie procesuālie noteikumi par pierādīšanas pienākumu un pierādījumu sniegšanu, tai iesniegto pierādījumu izvērtējums ir jāveic Vispārējai tiesai pašai [51].

101. Šajā lietā Vispārējā tiesa uzskatīja, ka attiecībā uz *Feralpi*, *Valsabbia* un *Alfa Acciai* apstrīdēto laikposmu Komisija bija pietiekami pierādījusi šo uzņēmumu piedalīšanos pārkāpumā, pamatojoties uz vairākiem netiešiem pierādījumiem (tai skaitā to piedalīšanos vienā vai vairākās pret konkurenci vērstās sanāksmēs). Faktu, ka *Feralpi*, *Valsabbia* un *Alfa Acciai* publiski paziņoja cenas, kas atšķīrās no cenām, par kurām bija panākta vienošanās ar citiem aizliegtās vienošanās dalībniekiem, pašu par sevi Vispārējā tiesa neuzskatīja par "publiskas norobežošanās" darbību, kas spēj apvērst no citiem netiešiem pierādījumiem izdarīto secinājumu.

102. Noteikti nav viegli noteikt, kas *a priori* var būt atbilstoša "publiskas norobežošanās" darbība. Tas, vai konkrētā rīcība atbilst šai prasībai, manuprāt, ļoti ir atkarīgs no katras lietas konkrētajiem apstākļiem. Šajās lietās pārsūdzētajos spriedumos es nekonstatēju nekādus trūkumus, – Vispārējās tiesas argumentācijā nesaskatu nekādu pierādījumu nepārprotamās nozīmes sagrozīšanu, nekādu vispārējo tiesību principu vai procesuālo noteikumu pārkāpumu un nekādas pretrunas. Šķiet, ka tās secinājumi turklāt atbilst Tiesas judikatūrai, saskaņā ar kuru, lai izvērtētu, vai uzņēmums patiešām ir norobežojies, viens no galvenajiem elementiem ir pārējo aizliegtās vienošanās dalībnieku izpratne par

46 Skat. manus secinājumus lietā *Total Marketing Services*/Komisija, C-634/13 P, EU:C:2015:208, 43.–61. punkts. Tajā pašā nozīmē skat. ģenerāladvokāta M. Vatelē [*M. Wathelet*] secinājumus lietā *Toshiba Corporation*/Komisija, C-373/14 P, EU:C:2015:427, 123.–136. punkts, un ģenerāladvokāta D. Ruisa-Harabo Kolomera [*D. Ruiz-Jarabo Colomer*] secinājumus lietā *Aalborg Portland* u.c./Komisija, C-204/00 P, EU:C:2003:85, 127.–131. punkts.

47 Saskaņā ar pēdējo minēto noteikumu Komisijai ir jāpierāda LESD 101. panta 1. punkta pārkāpums.

48 Spriedumi, 2014. gada 9. decembris, *Feralpi*/Komisija, T-70/10, nav publicēts, EU:T:2014:1031, 231.–234. punkts; *Ferriera Valsabbia* un *Valsabbia Investimenti*/Komisija, T-92/10, nav publicēts, EU:T:2014:1032, 218.–221. punkts; *Alfa Acciai*/Komisija, T-85/10, nav publicēts, EU:T:2014:1037, 217.–220. punkts.

49 Piemēram, bija elementi, kas norādīja uz to, ka attiecīgie uzņēmumi pielīdzināja savas cenas cenām, par kādām bija panākta vienošanās šajās sanāksmēs (skat. spriedumu, 2014. gada 9. decembris, *Feralpi*/Komisija, T-70/10, nav publicēts, EU:T:2014:1031, 231.–233. punkts), vai kopumā ievēroja vienošanos, kas bija panākta šajās sanāksmēs (skat. spriedumus, 2014. gada 9. decembris, *Alfa Acciai*/Komisija, T-85/10, nav publicēts, EU:T:2014:1037, 220. punkts, un *Ferriera Valsabbia* un *Valsabbia Investimenti*/Komisija, T-92/10, nav publicēts, EU:T:2014:1032, 221. punkts).

50 Spriedums, 2016. gada 20. janvāris, *Toshiba Corporation*/Komisija, C-373/14 P, EU:C:2016:26.

51 Spriedums, 2016. gada 20. janvāris, *Toshiba Corporation*/Komisija, C-373/14 P, EU:C:2016:26, 63. punkts.

šī uzņēmuma nodomu [52]. Attiecīgi, ja šajā lietā nebija elementa, kas norāda uz to, ka šo cenu publicēšana pārējiem aizliegtās vienošanās dalībniekiem bija saprotama kā nepārprotams signāls, ka *Feralpi* un *Valsabbia* un *Alfa Acciai* neparedz ievērot kolūziju, ar to tiek stingri pamatots secinājums, ka nebija publiskas norobežošanās Tiesas judikatūras izpratnē.

4) Pārējie pamati

103. Pie lielākās daļas atlikušo pamatu, manuprāt, nav ilgi jākavējas.

a) Lieta C-85/15 P

104. Ar *apelācijas sūdzības pirmo pamatu Feralpi* apgalvo, ka Vispārējā tiesa ir pieļāvusi kļūdu tiesību piemērošanā, noraidot tās apgalvojumu, ka Komisija ir pārkāpusi koleģialitātes principu. Šis pārkāpums izrietot no fakta, ka komisāru kolēģijas 2009. gada 30. septembrī pieņemtais lēmums bija nepilnīgs, jo tā pielikumos trūka dažu tabulu. Šis pamats, manuprāt, ir daļēji nepieņemams (ciktāl tajā ir apšaubīts sprieduma lietā T-70/10 62.–81. punktā ietvertais faktu novērtējums) un daļēji nepamatots (jo grozījumus ar 2009. gada 8. decembra lēmumu arī pieņēma komisāru kolēģija).

105. Ar *apelācijas sūdzības trešo pamatu Feralpi* kritizē Vispārējo tiesu par procesa pārmērīga ilguma Komisijā nenosodīšanu. Tomēr pārsūdzētā sprieduma 152.–161. punktā, manuprāt, nav konstatējama nedz kļūda tiesību piemērošanā, nedz arī nepietiekams pamatojums. Turklāt, ciktāl *Feralpi* sūdzas par pārsūdzētā sprieduma 157.–160. punktā minēto faktisko apstākļu novērtējumu, šis pamats nav pieņemams.

106. *Apelācijas sūdzības ceturtajā pamatā Feralpi* apkopo dažādu kritiku pret pārsūdzēto spriedumu, kas saistīta ar *Feralpi* līdzdalības pārkāpumā izvērtēšanu attiecībā uz laikposmu no 1989. līdz 1995. gadam. Tā uzskata, ka Vispārējā tiesa ir kļūdaini interpretējusi EOTK līguma 65. panta 1. punktu, principus attiecībā uz pierādīšanas pienākumu sadali un nevainīguma prezumpciju. Turklāt saskaņā ar *Feralpi* norādīto pārsūdzētajā spriedumā nav pietiekama pamatojuma un ir sagrozīti noteikti fakti.

107. Viens no minētajiem argumentiem jau ir aplūkots iepriekš 95.–102. punktā. Runājot par pārējiem argumentiem, uzskatu, ka atbilstoši Komisijas norādītajam *Feralpi*, kaut arī tā atsaucas uz it kā pieļautu kļūdu tiesību piemērošanā, galvenokārt apšauba faktu novērtējumu, ko veikusi Vispārējā tiesa, ciktāl tas attiecas uz *Feralpi* iesaistīšanos iepriekš minētajā laikposmā. Ņemot vērā, ka apelācijas sūdzības iesniedzēja nespēj norādīt ne uz vienu faktu vai pierādījumu nepārprotamu sagrozīšanu, ko veikuši tiesneši pirmajā instancē, šis pamats lielākoties nav pieņemams. Runājot par pierādījumiem, uz kuriem atsaucas Vispārējā tiesa, lai apstiprinātu Komisijas analīzi, *Feralpi* neņem vērā vairākus pārsūdzētā sprieduma fragmentus, kuros Vispārējā tiesa ir pieminējusi citus pierādījumus, kas nav *Feralpi* piedalīšanās 1989. gada 6. decembra sanāksmē, proti, 240.–246. un 250.–252. punktā Vispārējā tiesa atsaucas uz citiem netiešiem pierādījumiem un izskaidro, kāpēc apelācijas sūdzības iesniedzējas iesniegtais alternatīvais skaidrojums nebija pārliecinošs.

108. *Apelācijas sūdzības piektais pamats* attiecas uz Komisijas izvēlēto naudas soda noteikšanas metodi, ar kuru atbildīgie uzņēmumi tika sadalīti trijās grupās, pamatojoties uz to atbilstošo tirgus daļu attiecīgajā laikposmā. Šajā pamatā *Feralpi* atkal ir apkopojusi dažādas iespējamās kļūdas tiesību piemērošanā. Tomēr tās argumenti ir tikai īsi ieskicēti un kritika šķiet galvenokārt vērsta pret Komisiju, nevis Vispārējo tiesu. Tādējādi uzskatu, ka šis pamats nav pieņemams.

52 Spriedums, 2016. gada 20. janvāris, *Toshiba Corporation*/Komisija, C-373/14 P, EU:C:2016:26, 62. punkts un tajā minētā judikatūra.

109. Katrā ziņā neloģisks šķiet apgalvojums, ka Vispārējai tiesai esot bijusi jākritizē Komisija par vienlīdzīgas attieksmes principa pārkāpumu. Taisnība, ka Vispārējā tiesa konstatēja, ka ir kļūdaini aprēķinātas tirgus daļas vienai no šīm trim grupām. Tomēr šī kļūda nenozīmē, ka būtu bijuši jāpielāgo to uzņēmumu naudas sodi, kuri pieder pie pārējām divām grupām (tostarp *Feralpi*). Šī kļūda drīzāk nozīmē, ka varētu tikt grozīti naudas sodi, kas uzlikti pirmajai no minētajām grupām piederošajiem uzņēmumiem. Tā kā pie divām pārējām grupām piederošajiem uzņēmumiem uzlikto naudas sodu aprēķināšanas metode ir pareiza, Vispārējā tiesa nevar tikt kritizēta par to, ka tā noraidīja lūgumu samazināt sodu.

b) Apvienotās lietas C-86/15 P un C-87/15 P

110. Ar *apelācijas sūdzības trešo pamatu Valsabbia* un *Alfa Acciai* apgalvo, ka Vispārējā tiesa ir pieļāvusi kļūdu tiesību piemērošanā, noraidot viņu prasības pret Komisiju par koleģialitātes principa neievērošanu. Iepriekš 104. punktā minēto iemeslu dēļ šis pamats ir daļēji nepieņemams un daļēji nepamatots.

111. Ar *sesto apelācijas sūdzības pamatu Valsabbia* un *Alfa Acciai* apgalvo, ka Vispārējā tiesa ir pieļāvusi kļūdu tiesību piemērošanā, noraidot viņu prasības par iespējamo Hartas 47. panta pārkāpumu un atsakoties samazināt naudas soda apmēru. Pēc viņu domām, administratīvā procesa ilgums Komisijā būtu jāuzskata par pārmērīgu. To pašu iemeslu dēļ, kas ir izskaidroti iepriekš 105. punktā, manuprāt, šis pamats ir daļēji nepieņemams un daļēji nepamatots.

112. *Valsabbia* un *Alfa Acciai apelācijas sūdzības septītais pamats* būtībā ir analoģisks *Feralpi* piektajam pamatam, – tas ir saistīts ar Vispārējās tiesas atteikumu samazināt naudas soda apmēru, pamatojoties uz iespējamo vienlīdzīgas attieksmes principa pārkāpumu, tādēļ, ka naudas soda aprēķinā pieļauta kļūda attiecībā uz citiem uzņēmumiem. Iepriekš 109. punktā jau esmu paskaidrojis, ka šai prasībai nav tiesiska pamata.

c) Lieta C-88/15 P

113. Ar *apelācijas sūdzības pirmo pamatu Ferriere Nord* apgalvo, ka apstrīdētais lēmums būtiski atšķiras no 2002. gada lēmuma, jo pirmajā no minētajiem ir atsauces uz konkurences noteikumu pārkāpumu kopējā tirgū, bet otrajā – uz pārkāpumu Itālijas tirgū. Šī iemesla dēļ Vispārējā tiesa ir pieļāvusi kļūdu tiesību piemērošanā, secinot, ka pirms apstrīdētā lēmuma pieņemšanas nebija nepieciešams jauns paziņojums par iebildumiem.

114. Šis arguments šķiet pamatots ar attiecīgo EOTK līguma un LESD noteikumu nepareizu interpretāciju vai vismaz ar pārsūdzētā sprieduma neizpratni. Ja Komisija būtu mainījusi savu lēmumu materiāltiesisko pamatu no EOTK līguma 65. panta 1. punkta uz LESD 101. panta 1. punktu, tad šis arguments būtu jāpārbauda rūpīgāk. Patiešām, atšķirībā no EOTK līguma 65. panta 1. punkta, LESD 101. panta 1. punkts ir piemērojams tikai nolīgumiem, kuri iespaido "tirdzniecību starp dalībvalstīm". Tomēr abi lēmumi attiecas uz EOTK līguma 65. panta 1. punkta pārkāpumu, kurā ir aizliegti nolīgumi, kas kropļo konkurenci "kopējā tirgū". Tāpēc nav būtiski, vai lēmuma (vai paziņojuma par iebildumiem) teksts attiecas uz konkurences kropļošanu Itālijas tirgū (kā 2002. gada lēmums) vai konkurences deformēšanu kopējā tirgū (kā apstrīdētais lēmums). Šajā kontekstā gandrīz ir lieki norādīt, ka nolīgums, kas attiecas uz Itālijas teritoriju, atbilst šim kritērijam, jo Itālijas tirgus ir būtiska kopējā tirgus daļa.

115. Ar *apelācijas sūdzības trešo pamatu Ferriere Nord* apgalvo, ka Vispārējā tiesa ir pieļāvusi kļūdu tiesību piemērošanā, nenosodot iespējamo Komisijas reglamenta pārkāpumu. *Ferriere Nord* norāda, ka uzklausīšanas amatpersonas ziņojums, kas ir pievienots komisāru kolēģijas sanāksmē 2009. gada 30. septembrī iesniegtā lēmuma projektam, tika sagatavots tikai angļu, franču un vācu valodā, bet ne itāļu valodā. Tas esot Komisijas reglamenta pārkāpums.

116. Piekrītu Vispārējai tiesai, ka *Ferriere Nord* argumenti par šo jautājumu nav efektīvi. Savienības tiesas ir konsekventi norādījušas, ka kādas iestādes iekšējo procesuālo noteikumu neievērošana var izraisīt attiecīgās iestādes pieņemtā galīgā lēmuma spēkā neesamību prettiesiskuma dēļ tikai tad, ja tai ir pietiekami būtisks raksturs un ja tā nelabvēlīgi ietekmē tā lietas dalībnieka juridisko un materiālo situāciju, kas ir atsaucies uz procesuālo noteikumu pārkāpumu [53]. Manuprāt, te nav elementu, kas rada šaubas par faktu un pierādījumu novērtēšanu, ko veikusi Vispārējā tiesa, lai nonāktu pie secinājuma, ka nav pierādīta šāda nelabvēlīga ietekme uz *Ferriere Nord* stāvokli.

117. Manuprāt, nepieņemams ir *Ferriere Nord apelācijas sūdzības ceturtais pamats*, kas attiecas uz Vispārējās tiesas konstatēto par minētā uzņēmuma līdzdalības pārkāpumā raksturu un ilgumu. Ar šiem argumentiem būtībā atkal tiek apšaubīts Vispārējās tiesas veiktais faktu novērtējums.

118. Ar *piekto apelācijas sūdzības pamatu Ferriere Nord* apgalvo, ka Vispārējās tiesas lēmums samazināt naudas soda pamatsummu par 6 %, lai ņemtu vērā faktu, ka *Ferriere Nord* trīs gadus nepiedalījās daļā no pret konkurenci vērstā nolīguma, nav pietiekams. Tomēr saskaņā ar pastāvīgo judikatūru Tiesai, apelācijas tiesvedībā lemjot par tiesību jautājumiem, taisnīguma apsvērumu dēļ nav ar savu novērtējumu jāaizstāj Vispārējās tiesas vērtējums, kura, īstenojot savu neierobežoto kompetenci, ir lēmusi par naudas sodu apmēru, kas uzņēmumiem piemērojami par Savienības konkurences tiesību pārkāpumu [54]. Šajā lietā es neredzu nevienu elementu, kas liecinātu, ka *Ferriere Nord* uzliktā naudas soda galīgā summa varētu būt nesamērīga vai pārmērīga. Tāpat pārsūdzētajā spriedumā nesaskatu nekādu pamatojuma trūkumu vai pretrunīgumu.

119. Visbeidzot, ar *apelācijas sūdzības sesto pamatu Ferriere Nord* apgalvo, ka Vispārējā tiesa ir pieļāvusi kļūdu, aprēķinot naudas soda summu, kas ir samazināta par 6 %. Lai gan Vispārējā tiesa norādīja, ka samazinājums būtu jāpiemēro pamatsummai, tā to piemēroja kā atbildību mīkstinošu apstākli, tādējādi iegūstot nedaudz mazāku samazinājumu.

120. Sākumā vēlētos norādīt, ka neierobežotas jurisdikcijas jēdziena precīzas kontūras vēl nav skaidras. Vēl arvien nav atbildēts jautājums, vai lietas dalībnieks var apstrīdēt naudas soda summu neatkarīgi no iespējamās kļūdas, ko pieļāvusi Komisija. Tomēr šajā tiesvedībā tas netiek izskatīts, jo Vispārējā tiesa konstatēja kļūdu apstrīdētajā lēmumā attiecībā uz *Ferriere Nord* līdzdalību pārkāpumā un rezultātā nolēma samazināt šim uzņēmumam Komisijas noteikto naudas sodu. Īstais jautājums šeit drīzāk šķiet tas, vai Vispārējai tiesai ir pienākums ievērot zināmus kritērijus un principus, pārskatot naudas sodu to kļūdu dēļ, kas konstatētas prasītāja apstrīdētajā lēmumā.

121. Tiesas spriedumā *Galp* [55], šķiet, ir norādīts, ka pastāv ierobežojumi attiecībā uz to, ko Savienības tiesām ir atļauts darīt, īstenojot neierobežoto kompetenci attiecībā uz naudas sodu, ko noteikusi Komisija saskaņā ar Regulu Nr. 1/2003. Tam ir jāpiekrīt. Lai gan nav nekādas vajadzības papildus iedziļināties šajā jautājumā, man vismaz jānorāda, ka noteiktiem ierobežojumiem Savienības tiesu iestāžu pilnvarām saskaņā ar LESD 261. pantu un Regulas Nr. 1/2003 31. pantu katrā ziņā ir jāizriet no, piemēram, samērīguma, tiesiskās noteiktības un vienlīdzīgas attieksmes principiem. To ņemot vērā, šajā lietā neredzu nevienu pārliecinošu argumentu, kā Vispārējā tiesa varētu būt nepareizi īstenojusi savu kompetenci saskaņā ar LESD 261. pantu un Regulas Nr. 1/2003 31. pantu.

122. Lai gan pārsūdzētā sprieduma teksts varbūt nav skaidrības paraugs šajā jautājumā, nav apstrīdams, ka Vispārējā tiesa noteica samazinātu *Ferriere Nord* naudas soda summu, izmantojot savas neierobežotās kompetences pilnvaras, un principā tā izvēlējās ievērot metodi, ko Komisija bija ierosinājusi 1998. gada pamatnostādnēs (kas acīmredzami ir arī apstrīdētajā lēmumā piemērotā metode).

53 2014. gada 9. decembra sprieduma *Ferriere Nord*/Komisija, T-90/10, nav publicēts, EU:T:2014:1035, 158. punktā minētā judikatūra.

54 Spriedums, 2016. gada 7. septembris, *Pilkington Group* u.c./Komisija, C-101/15 P, EU:C:2016:631, 72. punkts un tajā minētā judikatūra.

55 Spriedums, 2016. gada 21. janvāris, *Galp Energía España* u.c./Komisija, C-603/13 P, EU:C:2016:328.

123. Ņemot vērā iepriekš minēto, uzskatu, ka Vispārējā tiesa nav pieļāvusi kļūdu, atzīstot *Ferriere Nord* nepiedalīšanos daļā no pārkāpuma par atbildību mīkstinošu apstākli. Tā tiešām ir pareizā pieeja saskaņā ar 1998. gada pamatnostādnēm. Šajās pamatnostādnēs ir atsauce uz smagumu un ilgumu kā elementiem, kas Komisijai jāņem vērā, nosakot pamatsummu. Tomēr ir skaidrs, ka šie elementi ir jāvērtē attiecībā uz pārkāpumu kopumā. Tāpēc Komisija, ņemot vērā pārkāpuma smagumu un ilgumu kopumā, sagrupēja atbildīgos uzņēmumus trijās dažādās grupās atkarībā no to attiecīgajām tirgus daļām. Kā norādīts 1998. gada pamatnostādnēs, diferencētajā pieejā, kas tiek piemērota, nosakot pamatsummu, vērā tiek ņemta galvenokārt "īpaš[ā] nozīm[e] un līdz ar to katra uzņēmuma nodarītā kaitējuma reāl[ā] ietekm[e] uz konkurenci, īpaši gadījumos, kad uzņēmumi, kuri izdarījuši viena veida konkurences pārkāpumus, būtiski atšķiras pēc apjoma".

124. Šajā lietā nav neviena elementa, kas norādītu, ka noteiktā laikposmā*Ferriere Nord* nepiedalīšanās pārkāpuma daļā būtu ietekmējusi pārkāpuma smagumu (vai ilgumu) kopumā. Tādēļ bija pareizi, ka Vispārējā tiesa ņēma vērā *Ferriere Nord* individuālo ieguldījumu aizliegtās vienošanās darbībās kā faktoru, kas var būt būtisks atbildību mīkstinošu apstākļu novērtējuma kontekstā.

125. Šajā kontekstā var būt noderīgi atgādināt, ka spriedumā *Solvay Solexis* Tiesa uzskatīja, ka saskaņā ar 1998. gada pamatnostādnēm Komisijai ir tiesības ņemt vērā uzņēmuma līdzdalības pārkāpumā mazāku smagumu, vai nu piemērojot diferencētu pieeju, lai noteiktu naudas soda pamatsummu, vai kā atbildību mīkstinošu apstākli, lai samazinātu pamatsummu [56]. Manuprāt, šī judikatūra nebūtu jāinterpretē tā, ka Komisijai šajā jautājumā būtu piešķirta pilnīga rīcības brīvība. Šī judikatūra drīzāk nozīmē, ka no katras lietas konkrētajiem faktiem ir atkarīgs, vai, aprēķinot pamatsummu vai piemērojot atbildību mīkstinošos apstākļus, ir jāņem vērā uzņēmuma līdzdalības pārkāpumā mazāka smaguma pakāpe. Man šķiet, ka šis princips *a fortiori* ir piemērojams attiecībā uz Vispārējo tiesu, kad tā īsteno neierobežotu jurisdikciju pār Komisijas uzlikto naudas sodu.

d) Lieta C-89/15 P

126. Ar *apelācijas sūdzības otro pamatu Riva Fire* apstrīd Vispārējās tiesas noteikto naudas soda pamatsummas samazinājumu par 3 %. *Riva Fire*, pirmkārt, uzskata, ka samazinājums nav pietiekams un, otrkārt, ka pārsūdzētā lēmuma argumentācija šajā jautājumā ir pretrunīga vai katrā ziņā nepietiekama.

127. *Riva Fire* galvenie argumenti lielā mērā atbilst*Ferriere Nord* piektajā un sestajā pamatā izvirzītajiem argumentiem un tādēļ iepriekš 118.–125. punktā izskaidroto iemeslu dēļ ir jānoraida. *Riva Fire* argumentu, ka Vispārējā tiesa ir pieļāvusi kļūdu tiesību piemērošanā, uzskatot *Riva Fire* atbildīgu par citu uzņēmumu darbībām, uzskatu par nepieņemamu (ciktāl šajā argumentā ir apstrīdēti Vispārējās tiesas konstatētie fakti par *Riva Fire* līdzdalību vienotā un turpinātā pārkāpumā) un nepamatotu (ņemot vērā judikatūru, kas ir minēta sprieduma lietā T-83/10 116. un 214. punktā). Visbeidzot, *Riva Fire* arguments, ka Vispārējā tiesa ir kļūdījusies, secinot, ka šis uzņēmums nebija publiski norobežojies no aizliegtās vienošanās, apelācijas tiesvedībā nav pieņemams [57].

56 Spriedums, 2013. gada 5. decembris, *Solvay Solexis*/Komisija, C-449/11 P, nav publicēts, EU:C:2013:802, 78. punkts.

57 Skat. arī iepriekš 95.–102. punktu.

128. Ar *apelācijas sūdzības trešo pamatu Riva Fire* apgalvo, ka Vispārējā tiesa ir pieļāvusi kļūdu tiesību piemērošanā, apstiprinot *Riva Fire* līdzdalību 1998. gada decembra nolīgumā un tā rezultātā, ņemot to vērā, nosakot naudas soda summu. Šis pamats, manuprāt, nav pieņemams, jo *Riva Fire* būtībā apstrīd Vispārējās tiesas veikto faktu un pierādījumu vērtējumu. Turklāt nav būtiski, vai *Riva Fire* ir apstrīdējusi savu līdzdalību šajā nolīgumā tiesvedības laikā pirmajā instancē [58], jo Vispārējā tiesa apstiprināja Komisijas analīzi, pamatojoties uz dokumentāriem pierādījumiem, nevis pieņēmumiem, kā kļūdaini apgalvo *Riva Fire*.

129. Visbeidzot, ar *apelācijas sūdzības ceturto pamatu Riva Fire* kritizē Vispārējās tiesas konstatējumu attiecībā uz naudas soda pamatsummas palielinājumu par 375 % ar mērķi nodrošināt noteiktā naudas soda preventīvo ietekmi. Vispārējā tiesa uzskatīja, ka atsauce apstrīdētā lēmuma 604. punktā uz *Riva Fire* (un *Lucchini*/*Siderpotenza*) augstākās vadības iesaisti pārkāpumā ir izdarīta tikai pilnīguma labad. Saskaņā ar Vispārējās tiesas norādīto palielinājuma summa bija pamatota tikai ar šo sabiedrību apgrozījumu konkrētajā tirgū [59].

130. Jāatzīst, ka apstrīdētā lēmuma 604. punkta nozīme nav pilnīgi skaidra. Tomēr Vispārējās tiesas izvēlētā šīs teksta daļas interpretācija ir viena no iespējamām interpretācijām, un *Riva Fire* nav norādījusi nevienu konkrētu aspektu, lai pierādītu, ka Vispārējā tiesa ir sagrozījusi apstrīdētā lēmuma nepārprotamo nozīmi. Turklāt Vispārējā tiesa ir izvērtējusi dažādos argumentus, kurus *Riva Fire* bija izvirzījusi pret palielinājumu 375 % apmērā, un noraidījusi tos pēc būtības [60]. Tāpēc šis pamats nav pieņemams vai, katrā ziņā, nav pamatots.

VI – Vērtējuma sekas

131. Kā minēts iepriekš 23.–25. un 63. punktā, ja Tiesa piekristu manam vērtējumam par pamatiem, kas attiecas uz apelācijas sūdzību iesniedzēju tiesību uz aizstāvību pārkāpumu, pārsūdzētais spriedums, kā arī apstrīdētie lēmumi būtu jāatceļ.

132. Ja Tiesa tomēr nepiekristu manam šo pamatu vērtējumam, tad apelācijas sūdzības būtu jānoraida pilnībā, izņemot attiecībā uz atbildību pastiprinoša apstākļa par recidīvu piemērošanu *Ferriere Nord*.

VII – Tiesāšanās izdevumi

133. Atbilstoši Tiesas Reglamenta 138. panta 1. punktam lietas dalībniekam, kuram spriedums ir nelabvēlīgs, piespriež atlīdzināt tiesāšanās izdevumus, ja to ir prasījis lietas dalībnieks, kuram spriedums ir labvēlīgs.

134. Ja tiesa piekristu manam apelācijas sūdzību vērtējumam, tad saskaņā ar Tiesas Reglamenta 137., 138. un 184. pantu Komisijai principā būtu jāatlīdzina tiesāšanās izdevumi šajā tiesvedībā gan pirmajā instancē, gan apelācijas instancē.

135. Tomēr nevaru nenorādīt uz to, ka visas apelācijas sūdzību iesniedzēju iesniegtās apelācijas sūdzības ir (manuprāt, pārlieku) garas un sarežģītas. Daži pamati sastāv no vairākām daļām, taču argumenti katrā daļā ne vienmēr ir labi izskaidroti. Turklāt noteikta kritika tiek atkārtota gandrīz katrā apelācijas pamatā, – piemēram, apgalvojums, ka pārsūdzētā sprieduma pamatojums ir bijis nepietiekams vai neatbilstošs. Tomēr es visos gadījumos konstatēju, ka Vispārējā tiesa ir izskaidrojusi, kāpēc tā ir nonākusi pie minētā secinājuma, un būtībā apelācijas sūdzību iesniedzējas ir apstrīdējušas

58 Kā norādīts 2014. gada 9. decembra sprieduma *Riva Fire*/Komisija, T-83/10, nav publicēts, EU:T:2014:1034, 222. un 223. punktā, kurus *Riva Fire* apstrīd.

59 Spriedums, 2014. gada 9. decembris, *Riva Fire*/Komisija, T-83/10, nav publicēts, EU:T:2014:1034, 276. punkts.

60 Skat. spriedumu, 2014. gada 9. decembris, *Riva Fire*/Komisija, T-83/10, nav publicēts, EU:T:2014:1034, 262.–275. un 277. punkts.

tikai šī pamatojuma pareizību. Lai arī cik acīmredzami tas nebūtu, man ir jāuzsver, ka pastāv atšķirība starp apgalvojumu par konkrētās prasības neizskatīšanu (neizskatīšanu vispār vai pienācīgu neizskatīšanu) Vispārējā tiesā un apgalvojumu, ka Vispārējā tiesa ir pieļāvusi kļūdu tiesību piemērošanā, izskatot prasību.

136. Visbeidzot, vairāki pamati bija acīmredzami nepieņemami un nepamatoti. Piemēram, neraugoties uz iespējamo kļūdu tiesību piemērošanā piesaukšanu, ar vairākiem pamatiem nepārprotami ir apstrīdēti Vispārējās tiesas konstatētie fakti. Turklāt par daudziem apelācijas sūdzību iesniedzēju ierosinātiem jautājumiem pastāv vispāratzīta judikatūra, kas ir pretrunā apelācijas sūdzību iesniedzēju argumentiem. Apelācijas sūdzību iesniedzējas nav sniegušas nevienu pārliecinošu argumentu, kas atšķirtu to lietas no precedentiem vai pamatotu atkāpšanos no tiem.

137. Īsi sakot, nevaru ignorēt faktu, ka lielākā daļa no apelācijas sūdzību iesniedzēju pamatiem ir noraidāmi un ka apelācijas sūdzību iesniedzējām būtu to bijis jāapzinās. Tas *mutatis mutandis* attiecas arī uz lietas izskatīšanu pirmajā instancē. Apelācijas sūdzību iesniedzēju nostāja šajā tiesvedībā, manuprāt, neveicina pareizu tiesvedību, tādēļ tā būtu jāņem vērā, lemjot par tiesāšanās izdevumu sadali.

138. Ņemot vērā iepriekš minēto, nevar tikt ignorēts arī tas, ka Komisija ir veicinājusi šīs tiesvedības nevajadzīgu sarežģītību un ilgumu, iesniedzot daudzus iebildumus par nepieņemamību, kas nepārprotami bija nepamatoti. Daudzos gadījumos bija acīmredzams, ka apelācijas sūdzību iesniedzējas ir izvirzījušas tiesību jautājumu un neapstrīd konstatētos faktus vai pierādījumus. Arī šie apsvērumi ir spēkā, *mutatis mutandis*, attiecībā uz Komisijas rīcību pirmajā instancē. Šāda Komisijas veiktā savu paskaidrojumu "piepildīšana" ar lūgumiem par nepieņemamību "tikai katram gadījumam" ir kritizējama un arī ir jāņem vērā tiesāšanās izdevumu sadalīšanā.

139. Ņemot vērā iepriekš minēto un saskaņā ar Tiesas Reglamenta 138. panta 3. punktu, ierosinu Tiesai, pirmkārt, piespriest Komisijai segt savus tiesāšanās izdevumus un divas trešdaļas no apelācijas sūdzību iesniedzēju tiesāšanās izdevumiem un, otrkārt, piespriest apelācijas sūdzību iesniedzējām segt vienu trešdaļu no saviem tiesāšanās izdevumiem.

VIII – Secinājumi

140. Ņemot vērā visus iepriekš minētos apsvērumus, ierosinu Tiesai:

– atcelt Vispārējās tiesas 2014. gada 9. decembra spriedumus *Feralpi*/Komisija, T-70/10; *Riva Fire* /Komisija, T-83/10; *Alfa Acciai*/Komisija, T-85/10; *Ferriere Nord*/Komisija, T-90/10, un *Ferriera Valsabbia* un *Valsabbia Investimenti*/Komisija, T-92/10;

– atcelt Komisijas 2009. gada 30. septembra Lēmumu C(2009) 7492, galīgā redakcija, par EOTK līguma 65. panta piemērošanas procedūru (Lieta COMP/37.956 – Stiegrojuma apaļtērauds, atkārtota pieņemšana);

– piespriest Komisijai segt savus tiesāšanās izdevumus un atlīdzināt divas trešdaļas no apelācijas sūdzību iesniedzēju tiesāšanās izdevumiem pirmajā instancē un apelācijas tiesvedībā;

– piespriest apelācijas sūdzību iesniedzējām segt vienu trešdaļu no saviem tiesāšanās izdevumiem.